

Νοητική

ΕΚΔΟΣΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΙΑΝΝΗΣ Α. ΚΑΡΑΜΗΤΣΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΝΙΚΟΣ ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ: Στεργιανή ζάλη.—ποίημα—
ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΟΣΚΟΒΗΣ: Όδηγητής ή Έλλ. συνείδηση—άρθρο—
ΑΛΚΗΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: Παράγραφοι.—στοχασμοί—
ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΜΕΛΗΣ: Γυμνό παράθυρο—ποίημα—
ΖΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ: Είλικρίνεια έναντίον τής πίστης—άρθρο—
ΣΤΕΛΙΟΣ ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ: Όμιλίες—διάλογος—
ΜΗΤΣΟΣ ΛΥΓΙΖΟΣ: Μουσική άπ' τό μακρυνό καλοκαίρι.—ποίημα—
ΡΑΥΛ ΒΑΛΕΡΥ: Ποιητική—'Απόδοση—ΓΙΑΝΝΗ ΠΕΤΡΟΥ—μελέτη—
Γ. Ξ. ΣΤΟΓΙΑΝΝΙΔΗΣ: Κόψαμε τις παπαρούνες.—ποίημα—
ΘΑΝΟΣ ΚΑΡΔΑΛΙΝΟΣ: Θυσία—ποίημα—
ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΑΣ: Κυκλώνας—διοίγημα—
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΜΗΤΣΟΣ: Τέσσερα «Nature Vivante».—ποίηματα—

ΑΓΟ ΦΥΛΛΟ ΣΕ ΦΥΛΛΟ

- ΚΩΣ. ΜΕΡΑΝΑΙΟΣ: Τό «νέο κλίμα» στην πεζογραφία μας.
Γ. ΑΝΕΜΟΓΙΑΝΝΗΣ: Σκηνογραφικά.
Σημειώματα. Άλληλογραφία.

ΧΡΟΝΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

2

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1945

ΦΥΛΛΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΔΡΑΧΜΑΙ 100

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΕΚΔΟΣΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΑΘΗΝΑ: ΓΡΑΜΜΟΥΡΙΣ 161

ΓΕΙΡΑΙΑΣ: ΕΜΜ. ΣΤΑΗ 1

Συνεργασίες, γράμματα, βιβλία κ. λ. π.
στόν κ. ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΡΑΜΗΤΣΟ, Γραμμύρις 161—'Αθήνα

Ἐναγγέλλονται τὰ βιβλία πού μᾶς στέλνονται σ' ἓνα ἀντίτυπο.

Κρίνονται καί ἀναγγέλλονται ὄσα μᾶς στέλνονται σέ δύο ἀντίτυπα.

Ἐναγγέλλονται καί σχολιάζονται ὄλα τὰ περιοδικά πού μᾶς στέλνονται.

Βιβλία πού λάβαμε:

Τὸ Ἐυαγγέλιον κατὰ Ἰωάννη. Μετάφραση λογοτεχνική Γ. Βουγιουκλάκη. Ἀθήνα 1945.—Μπέτρα. Πεῖνα. Ποιήματα. Ἰαδ. Δεπούνη. Ἀθήνα 1944 καὶ 1945.—Ἐῦα. Βάνα. Πάρτυ. Τζίν. Τρεῖς σταγόνες μπενζίνα. Ἄγγελου Δόξα. Ἐκδ. Κορυδαλλοῦ. Ἀθήνα 1945.—Οἱ δώδεκα σταθμοὶ τῆς ζωῆς μας.—Τὸ δυναίθημα τῆς κατωτέρου. Ν. Δρακουλίδου. Ἐκδ. Κορυδαλλοῦ. Ἀθήνα 1945.—Χωρὶς ἀνάσα. Μυθιστόρημα. Ἡλίας Ἐρεμπουργκ. Μετ. Κ. Μ. Ἐκδ. Κορυδαλλοῦ. Ἀθήνα 1945.—Τὸ περιόλι τῶν Θεῶν. Χρ. Ζαλοκώστα. Ἀθήνα 1945.—Τρικυμία. Νουβέλλα. Βασί. Ἡλιοπούλου. Ἀθήνα 1945.—Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Χριστοῦ. Βιογραφίαι. Εὐάγγ. Θεοδώρου. Πειραιῶς 1945.—Ὁ οἰκοδόμος Σόλων. Ἐρ. Ἰψεν. Ἐκδ. Γκοβόστη.—Πενήντα πέντε χρόνων ἱστορία τοῦ Πειραιῶς (1765-1821), Ἄντ. Μανίκου. Πειραιεύς.—Ἐνα εἰδύλλιον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μωρίς Μπεντέλ. Μετ. Κ. Δ. Σφαῖλλον. Ἐκδ. Κορυδαλλοῦ 1945.—Αὐτοτιμωρούμενος. Γιάννη Μπεράτη. Ἐκδ. Γκοβόστη Ἀθήνα 1945.—Ἡ γυναῖκα πού πέρασε μὲ τὰ κόκκινα. Διηγήματα. Κ. Παπαπάνου. Ἀθήνα 1945.—Συμβολὴ γιὰ τὴ διαμόρφωσιν τῆς μεταπολεμικῆς Ἑλληνικῆς νοοτροπίας. Ν. Κ. Παπαρόδου. Ἀθήνα 1945.—Ὁ ἄνθρωπος πού γυρεύει τὸν ἔρωτα. Πιτιγκοιλλι. Μετ. Στογιάννη. Ἐκδ. Κορυδαλλοῦ. Ἀθήνα 1945.—Τὸ βιβλίο μὲ τὰ γιασεμιά. Ποιήματα. Ν. Τουτουτζάκη. Ἐκδ. Καραβία. Ἀθήνα 1945.—Ἀποστάτες. Ἄλκη Κοτσάκη. Ἀθήνα 1945.

Καὶ περιοδικά:

Ἐπολογητικὴ. Ἐπιστημονικὸν περιοδικόν. Διευθυντῆς Α. Νεζερίτης. Ἐπιστήμη. Ἐπιστημονικὸν πανεπιστημικὸν περιοδικόν. Διευθυντῆς Α. Νεζερίτης. Κρυδαλλοῦ. Δελτίον Συνδέσμου φυσιοματρῶν Πειραιῶς. Ἐπιτροπὴ ἐκδόσεως: Βλασσόπουλος Δ. Μυλωνᾶς Π. Ροῦδός Στ.—Νέος Ρυθμός. Λογοτεχνικὸν περιοδικόν. Πάτρα.—Παλμός. Λογοτεχνικὴς σελίδες. Ἐκδόση «Καλλιτεχνῶν».

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΕΚΔΟΣΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΧΡΟΝΟΣ ΠΡΩΤΟΣ * ΦΥΛΛΟ ΔΕΥΤΕΡΟ * ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1945

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΙΑΝΝΗΣ Α. ΚΑΡΑΜΗΤΣΟΣ

Στεργιανή Ζάλη

Τοῦ Ν. Τουτουτζάκη

Ὁ λοστρόμος κρατᾷ μιὰ καρβέλα,
μισὴ μποτίλλια τζίν καὶ δυὸ μιγάδες.
Τῆ νύχτα μετοικοῦν οἱ Συμπληγάδες,
στὰ μπὰρ τοῦ λιμανιοῦ καὶ στὰ μπροστέλλα.

Πηχτὸ ποῦσι σκεπάζει τὰ καρνάγια,
West End-Thame's street καὶ διπλὸς ἔρως.
Ἄς φυσᾶνε στὸ Plata τὰ Pamperos,
Ἄς ρολλάρει τὸ κῆμα στὴ Μπισγάγια.

Χαμηλὸς οὐρανὸς γιομάτος ἄστρα,
μὰ δὲ μοιάζει μ' αὐτὸν πὸν σὲ γνωρίζει.
Ἡ Μπαρκέτα γυρίζει; — Δὲ γυρίζει.
Ἡ Κινέζα νυστάζει στὴν Καράστρα.

Βαρεθῆσαν οἱ ναῦτες τὸ τιμόνι.
Τὸνα μάτι σου γέρνει καὶ κοιμᾶται.
Ἄγροντᾷ τὸ δεξί σου καὶ θυμᾶται,
τὸ φανὸ πὸν χτυπᾷ μὰ δὲ ζυγώνει.

Μὲ γυμνὸ τὸ κορμὶ γιομάτο στρεΐδια,
ἢ γυναῖκα περνᾷ καὶ πάει βροχημένη
μιὰ νυχτιὰ στὸ Κολόμπο.... Κι' ἀπομένει
ἕρως πόνος πὸ πάνου ἄπ' τὰ φορέδια.

Ὁ λοστρόμος ξυπνᾷ καὶ καταριέται,
μιὰ μιγάδα πὸν κλαίει καὶ μιὰ μποτίλλια.
Ἄνοιχτὰ κάπου ἐννιά χιλιάδες μίλια,
τὸ σκυλόφαρο προσμένει καὶ βαριέται.

ΝΙΚΟΣ ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ

‘Οδηγητής μας ή ‘Ελληνική Συνείδηση

Μιά από τις πιο σημαντικές συνέπειες του πολέμου για τον τόπο μας, αν όχι η πιο σημαντική, είναι πώς τα ‘Ελληνικά νιάτα βρήκαν το δρόμο τους. ‘Η άγωνία του μεσοπόλεμου καταλύθηκε... Τα διλήμματα, οι τραγικές αναζητήσεις, οι άρρωστοι ρωμαντισμοί και τα κάθε λογής μοιραία παρασι. ατήματα αφήνουν πια στο παρελθόν. Μέσ’ από τη φλόγα της επίκτης τετραετίας 1940-1944, σαν από πολυώδυνο σπασμό κασμογονικής μήτρας βγήκαν καινούριοι άνθρωποι, καθαυμένοι από κάθε πλάνη και πεσσιμισμό. ‘Η γενιά που παράτησε τα θρανία για ν’ αδράξει τα σπλάκι’ αναμετρήθηκε αλύγιστη και νικήτρα με το φασισμό και το θάνατο, ένοιωσε ποιο είνε το βαθύτερο νόημα της ύπαρξης κι’ ανέβηκε τόσο ψηλά που ξάνοιξε μόνη της—ατίμητο έπαθλο!—τους άφραστους όριζοντες του πανανθρώπινου προορισμού!

Γι’ αυτό ο νέος σήμερα δεν μπορεί να πέσει θύμα του πλήθους των παραματευτάδων που θά παρουσιασθούν μπροστά του για τα του προσφέρουν «το ιδεολογικό τους περιεχόμενο και για να του ζητήσουν να τους ακολουθήσει». Ούτε πάλι θά πέσει στην παγίδα των μικρανθρώπων εκείνων που φιλοδοξούν να γίνουν οι έξω τόπου και χρόνου όδηγητές του, που σαλπίζουν πώς στέκουν «υπεράνω κομμάτων και παρατάξεων», πώς είνε στην υπηρεσία του καθαρού πνεύματος και μάλιστα του «‘Ελληνικού πνεύματος» για να τους παρασύρουν «στην υπηρεσία άλλων, πολύ πεζοτέρων σκοπών».

Τέτοιες απόπειρες από άτομα που προσπαθούν να θολώσουν τα νερά φορώντας τη μάσκα του άμιγους πνευματικού ανθρώπου, τις γνώρισαν, πολύ καλά δυστυχώς, οι

τελευταίες γενιές του μεσοπόλεμου. Εΐδαν δηλ. τους ανθρώπους που έξυμνούσαν από καθέδρας το καθαρό πνεύμα με όλα του τα έξαρτήματα—καθαρή τέχνη, καθαρή επιστήμη—, τους ανθρώπους που έθεταν στους άλλους σαν ήθικη έπιταγή την μη ανάμιξη τους στις «ταπεινές» πολιτικές διαμάχες, να ανακατεύονται στην πολιτική και να γίνονται όχι μονάχα οι θεωρητικοί απολογητές μα και ύπουργοί και στυλοβάτες του ‘Ελληνικού φασισμού. Τους γνώρισαν λοιπόν και τους γνωρίζουν ακόμη και σήμερα οι νέοι του μεσοπόλεμου τους ιεροκήρυκες της «υπεράνω παρατάξεως» επιστήμης. Βυθομέτρησαν την άβυσσο του ταρατουφισμού τους, τους έφτυσαν κι’ έστράφηκαν στην αντίθετη κατεύθυνση όπου και προσανατολίστηκαν σε καινούργια ιδανικά, τίμια, έθνικά,.. και φύγανε από κοντά τους όλοι. ‘Ολοι οι καλοί, οι συνειδητοί, οι πραγματικά νέοι. Κοντά τους μείναν ελάχιστοι· οι δειλοί κι’ υποκριτές που τρέμουν την αλήθεια σαν το κεφάλι της Μέδουσας. Αυτοί είνε που συνεχίζουν το έργο τους, τροποποιώντας το κήρυγμα των δασκάλων ανάλογα με την άερα που φυσάει.

Το κήρυγμα όμως αυτό μάθησε από τα φανταχτερά φτερά του και ξεσκεπάστηκε μαζί με τα πρόσωπα μέσα στα τέσσερα στεγνά χρόνια. Οι μεγαλόστομες αποστροφές, ή χιλιοτριμμένη κι’ υποπτη λατρεία τους για την «‘Ελλάδα», «την μακράιωνη ιστορία του γένους μας και την ιδιομορφία του ‘Ελληνικού τοπίου», ή ύστερική λαχτάρα τους για την απόκτηση «‘Ελληνικής συνείδησης» τους κάμνει να μοιάζουν με κύμβαλα αλαλάζοντα γιατί από τα στεγνωμένα στήθια τους λείπει ή πίστη κι’ ή αγάπη...

Κι’ αν ή βιολογική μεσοπο-

λεμική γενιά σταμάτησε λίγο στα έπιφανειακά άχρωμα κι’ άσπρα κηρύγματα τους, ή καινούργια γενιά που δεν πρόφθασε να γνωρίσει διασταγμούς και παλινωδίες προχωρεί στο πλατύ δρόμο που χάραξε και λέει χαμογελώντας ειρωνικά στους επιγόνους των καπλών και των πολιτικάντηδων που της προσφέρουν το «υπερκοινωνικό» και «υπερανθρώπινο» εμπόρευσμά τους:

—Μην άνησυχείτε, άξιότιμοι κύριοι, για την τύχη μας... Δεν θά χαθούμε ούτε θά διαλυθούμε, όπως θρηνολογείτε, αν δεν ακολουθήσουμε την πανάκεια που μας σερβίρετε. Δεν έχουμε ανάγκη από «ώριμες ψυχές» σαν κι’ εσάς που «ό λόγος τους και ή ζωή τους θά μας γίνουν παραδείγματα» γιατί σάς έγνωρίσαμε. ‘Οδηγητή μας έχουμε την ‘Ελληνική μας συνείδηση και τη ψυχή του λαού μας, δυο πράγματα που τα σφετερίζεσθε σεις και προσπαθείτε να τα παρουσιάσετε σαν δική σας αποκάλυψη σε μας, που τα διαφυλάξαμε στο άδυτο της ψυχής μας άψηφώντας το θάνατο.

Γιατί, τι σημαίνει, κύριοι άριστοκράτες του πνεύματος, ‘Ελληνική συνείδηση; ‘Ελληνική συνείδηση σημαίνει ν’ αγωνίζεσαι, να είσαι έτοιμος να χύσεις και τη στεγνή σταγόνα του αίματός σου για την ‘Ελλάδα. Και τι θά πη να κατανοήσεις τη ψυχή του λαού; Να συντρέψεις τα σύνορα του άτόμου, να ξεχάσεις κάθε έγωϊσμό του έαυτού σου και να διαλυθείς, να γίνεις ένα με τη μεγάλη λαϊκή ψυχή.

Ποιοι λοιπόν έχουν ‘Ελληνική συνείδηση και ψυχή; Μονάχα εκείνοι που τόδειξαν στην πράξη τέσσερα

δλόκληρα χρόνια’ εκείνοι που ξαναζωνάνεψαν την Φιλική ‘Εταιρεία, τον αντίρτικο θρύλο του 21, τους Μαραθώνες και τις Σαλαμίνες. ‘Εκείνοι που σύρθηκαν στα στρατόπεδα του ναζισμού, εκείνοι που βασανίστηκαν στα υπόγεια της όδοϋ Μέρλιν, που ζήσαν στο Χαϊδάρι, που στήθηκαν στον τοίχο του Σκοπευτηρίου της Καισαριανής τραγουδώντας τον ‘Εθνικό ‘Υμνο και ξεψυχώντας με τις λέξεις ‘Ελλάδα και Δευτεριά στα χείλη τους...

‘Οσοι στις μεγάλες τούτες μέρες, που ή ‘Ελληνική συνείδηση κι’ ή λαϊκή ψυχή έδιναν έξετάσεις, ήρεμοι και χορτάτοι, χωρίς τον ελάχιστο φόβο, έδιναν διαλέξεις σε πολυτελείς αίθουσες για την ‘Ελληνικότητα κάποιας ‘Οδύσσειας και έδημοσίευσαν μακρόσυρτα άρθρα για να προκαλέσουν την αγάπη μας για την ‘Ελληνική γη και το ‘Ελληνικό τοπίο, δεν έχουν δικαίωμα να λέγονται και να γίνονται κήρυκες ‘Ελληνικής συνείδησης. ‘Η ιστορία θά υπογράψει την καταδίκη σας όπως την υπόγραψε ή ψυχή του Λαού μας, που παρ’ όλη την άφιμη αγάπη σας γι’ αυτόν, έξακολουθείτε να τον θεωρείτε μάζα άβουλη, χυδαία, άνίκανη να γίνει φορέας πολιτισμού.

Το πέραςμά μας από τη φύση στην ιστορία δεν έγινε μέσα στην «μοναξιά» ή στις μονηλιασμένες αίθουσες των παραδόσεων και των βιβλιοθηκών. Πραγματοποιήθηκε στους ματωμένους δρόμους της πολιτείας—όταν ένα μικρό κύμα της λαοθάλασσας κι’ έμεις διαδηλώναμε μέσα στα βόλια και τα τάνκς την ‘Ελληνικότητα της ψυχής μας—στις

κορφές τῶν βουνῶν, στή δίνη καί τόν άνεμοστρόβιλο τῶν κραδασμῶν τοῦ πλανήτη μας...

Μή φοβάστε πῶς θά συγκινηθοῦμε ἀπο τόν Προῦστ, τοῦ Ρίλκε, τόν Ὀνήλ, τοὺς Νέγκρου, τοὺς Κινέζους, τόν ἀσιατικό θρησκευτισμό πού ἐρωτευτήκατε σεῖς κατὰ καιροὺς ἢ ἀπὸ τὸν μεγάλο σας ἔρωτα, τὸν φασισμό, γιατί εἴμαστε ἀληθινοὶ Ἕλληνες.

Πιστεύουμε σ' αὐτὸ πού ἐσεῖς κηρύχνετε ἐγκληματικό, ταπεινό, βάρβαρο. Πιστεύουμε στήν πρωταρχικότητα τῆς ὕλης χωρὶς νὰ παραγνωρίζουμε τὴν δύναμη τῆς ιδέας. Εἴμαστε ὀπαδοὶ τοῦ ιστορικοῦ ὕλισμοῦ γιατί μόνο πάνω σὲ γερὸ ὕλικὸ βᾶθρο μποροῦν νὰ θεμελιωθοῦν ἀκατάλυτα τὰ μνημεῖα τοῦ πνεύματος. Ἐμεῖς οἱ ὕλιστές ἀγωνιστήκαμε γιὰ τὶς αἰώνιες ιδέες πού πρωτοφύτρωσαν κι' ἀνθίσαν στήν ματόβρεχτη γῆ μας. Ἐμεῖς χύσαμε τὸ αἷμα μας γιὰ τὴν πατρίδα καί τὴν λευτεριά.... ἀλήθεια! Πόσο τρέμετε τὴ λέξη αὐτή, ἐσεῖς οἱ ὀπαδοὶ τοῦ καθαροῦ πνεύματος! Μάταια ἀναδιφᾷ κανεὶς τὰ γραφτά σας καί τὶς πράξεις σας γιὰ ἀνακαλύψει τὴ μεγάλη λέξη «Λευτεριά»! Σκιαζεστε νὰ τὴν ἀναφέρετε γιατί θά σᾶς συντρίψει.

«Μὰ ἐμεῖς» θά διαμαρτυρηθεῖτε «πιστεύουμε στήν ἐσωτερική, πειθαρχημένη ἐλευθερία καί ὄχι στήν χυδαία, ἀσύδοτη λευτεριά σας». Μάλιστα, κύριοι ιδεοκράτες, τὸ ξεύρουμε κι' αὐτὸ τροπάρι. Θυμίζει τοὺς μακαρίτες Μουσολίνι, Χίτλερ, Μεταξᾶ πού ὁ ἰδεαλισμὸς τῶν συστημάτων τους ὑπῆρξε ἀντικείμενο ἐσώψυχης λατρείας καί ἰδεολογική

ἀφορμὴ «καθαρῶς» ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων σας.

Καί τώρα διαλαλεῖτε τὴν ἀγάπη σας στὸ λαὸ καί χύνετε κροκοδείλια δάκρυα ἐπειδὴ ἐγινε «σημαιοφόρος κομματικῶν ἀνταγωνισμῶν» καί κινδυνεύει ἔτσι νὰ χάσει τὴν ἀπλότητα καί τὴν ἀνωνυμία του. Τὶ νὰ γίνεῖ! ἢ διαλεχτικὴ ἐξέλιξη ἔκαμε καί τὸν ἑλληνικὸ λαὸ πρωταγωνιστὴ καί φορεὰ τῆς ἱστορίας του. Ἐνας λαὸς πού δημιούργησε τὸ τετράχρονο θαῦμα τῆς ἀντίστασης δὲν θ' ἀνεχθῆ πιά νὰ γίνεῖ ἀνώνυμο, ἄμορφο κι' ἐκμεταλλεῦσιμο ὕλικὸ γιὰ νὰ τοῦ δώσετε σεῖς «οἱ ἀριστοκράτες!» συνταγὲς καί κατευθύνσεις, πού θά τὸν ξαναφέρουν στὸν Μεσαίωνα.

Ἐμεῖς οἱ νέοι, τὸ πιὸ ζωντανὸ κομμάτι τῆς λαϊκῆς ψυχῆς προχωροῦμε στὸν ἐπίπονο δρόμο τῆς λευτεριάς καί τῆς ἀγάπης πού ἀνοίξαμε μὲ τὸ αἷμα μας, γεμίτοι αἰσιοδοξία καί θάρρος.. Ναί! εἴμαστε εὐδαιμονιστὲς ὄχι ἐπειδὴ πιστεύουμε πῶς τὸ τέρας τῆς πορείας μας εἶνε κοντινὸ, μὰ ἐπειδὴ ἔχουμε πεποίθηση στὴ δύναμή μας, τὴν δύναμη τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Στὶς κοσμοπλάστρες στιγμὲς πού ἕνας ἡρωϊκὸς λαὸς παρατῶντας τὰ ὄπλα, ἀδράχνει τὸ μιστρί καί βάζει γερὰ τὰ θεμέλια τοῦ μέλλοντος, ἢ φωνὴ τοῦ κόσμου πού ψυχορραγεῖ πνίγεται μέσα στὸ θριαμβικὸ ἀχὸ τῆς δημιουργίας τοῦ ὀλόφωτου, κινούργιου κόσμου. Γιὰ τὶς Κασσάνδρες τοῦ ἰδεαλισμοῦ ταιριάζει μόνο ἡ φράση: «Ἄφετε τοὺς νεκροὺς θάπτειν τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς».

ΒΑΣ. ΜΟΣΚΟΒΗΣ

Π α ρ ᾶ γ ρ α φ ο ι

Ἐπαρξη ἀγαπητή, πρόσωπο στενὰ δικό μας πού ἔσβυσε δὲ μᾶς ἀφήνει ὀλότελα.

Κάτι φωλιάζει ἀπ' αὐτὸ μέσα μας. Ἐτσι, ὅσα ξέρουμε γιὰ τὸν ἴδιον ἑαυτό μας, σκέψεις κι' αἰσθήματα, γίνονται σκέψεις κι' αἰσθήματα δικά του. Ἡ τυφλὴ ἀγάπη του γιὰ μᾶς τότε πού ζοῦσε—καί δὲν ἤξερε—θὰ βρίσκει ἴσως ἐμπόδια τώρα σ' ὅτι ἦταν κακία καί κακομοιριά μας. Ἄν εἴχαμε τοῦλάχιστον τὴ δύναμη νὰ ξεδιαλύνουμε ὅλες τὶς παλιές αὐτὲς κακίες καί κακομοιρίες!... Προσπαθοῦμε, ὅμως, οἱ ἄνθρωποι, ὄχι νὰ δικαιολογήσουμε ἀλλὰ νὰ λησμονήσουμε. Συχνὰ διορθώνουμε τὶς σκέψεις μας· ἄλλοτε πιστεύουμε στήν εἰλικρίνεια τῆς ἀγάπης μας... Ὡστόσο τὸ χαμένο πρόσωπο τώρα ξέρει καί κρίνει πιὸ ὀρθὰ ἀπὸ μᾶς: μὲ μᾶς.

Ἡ σκιά τῶν πραγμάτων πάνω στὸν τοῖχο. Εἶναι νύχτα καί γράφω στὸ φῶς ἀπαρχαιωμένου λυχναριοῦ). Σχήματα τεράστια, παράλογα, ἀλλόκοτα: τὸ λυχναρί, τὸ μελανοδοχεῖο, τὸ λεξικό, ἡ σταχτοδόχη, ὁ ἀνθοστάτης... Ὅλα αὐτὰ, πάνω στὸ γραφεῖο μου, εἶναι πράγματα κοινὰ, καθημερινὰ, ἀπλά.

Ἐνας ἄνθρωπος ξεδιαλέγει τὴ φωτογραφία του ἀπὸ τὴν πιὸ μικρὴ ἡλικία ὡς τὰ σήμερα. Κι' εἶναι ἀκόμη βέβαιος πῶς σ' ὅλες τοῦτες τῆς λογῆς μορφές του ὑπῆρχε πάντα ὁ ἴδιος ἑαυτός του.

Κάποτε ὁ Β. Franklin ἔλεγε σὲ φίλο του πῶς αἰσθανόταν νᾶναι ὁμοιος κάποιος κοπέλας ποῦχε γίνεῖ ξάφνου περήφανη δίχως κανεὶς νὰ μαντεύει τὸ γιατί. (Ὁ Q. Franklin εἶχε πάρει τότε ἔπαινο ἀπ' τὸ βασιλεῖα τῆς Γαλλίας γιὰ τὸ ἀλεξικέραυνό του). Ἡ κοπέλλα πάλι φοροῦσε ἕνα καινούργιο ζευγάρι καλτσοδέτες. Ἄλλὰ αὐτὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη --1753-- δὲν τὸ ξέρανε πολλοί.

Μερικοὶ θάνατοι εἶναι στήλοι ἄσειστοι ἀπ' ὅπου κάθε φορὰ δένεται ἢ ἱστορία. Ὁ θάνατος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου· ὁ θάνατος τοῦ Καίσαρα· τοῦ Αὐγούστου· τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου· τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου (στὴν Ἀρχαία Ἑλλάδα, ὑπάρχουν μονάχα θάνατοι Θεῶν) τοῦ τελευταίου Παλαιολόγου...

Ἐνας μονάχα θάνατος, ἀσήμαντος, μηδαμινός, ἀρκεῖ νὰ τὴ σβύση ὀλότελα. Ὁ θάνατος ὁ δικός μας.

Ἄλκ. Γιαννόπουλος

Γυμνό παράθυρο

Είπα ν' αφήσω αυτό το πεθαμένο σπίτι
Νά πάω νά κατοικήσω πάνω στη θάλασσα

Όλα τὰ σπίτια είναι έτοιμόροπα δέν άντέχουν στον άνεμα
Τὰ κατοικοῦν ἦσκιοι ξεχασμένες φωνές

Έξαρθρωμένες κούκλες άνεβοκατεβαίνουν τις σκάλες
Σιγά σιγά κουτσαίνοντας μή τους φύγουν τὰ πόδια

Έξακολουθῶ νά υπάρχω

Μένω στο ἴδιο

Έχω τουλάχιστον ἄφθονη βροχή και ποτίκια

Άγαθώτατα κατοικίδια

Άγαποῦν τή νύχτα και τόν ἔρωτα

Ροκανίζοντας σάπιο σανίδι ἔρημιὰ κι' ἀποροίματα

Τὸ Ψωμί μονάχα νά φυλάξουμε μή μολεντῆ

Ένα σεντόνι ξέστηθα σκόρπια μαλλιὰ
θά πατήσητε κάνα περίσσιο κεφάλι

Τοποθετοῦμαι στο περβάζι τοῦ παραθύρου

Όλα τὰ τζάμια ἔχουν πέσει

Δέν ἔχω φόβο νά βροῦ τή σκιά μου

Έγρος ἀπὸ παλιὸ λησιμονημένο ἥλιο

Σκέφτηκα ν' ανοίξω μιὰ τρύπα στον τοίχο

Νά κυκλοφορῶ μέσα στη βροχή

Πίσω ἀπ' τὸν τοίχο ἄλλος τοίχος κι' ἄλλος ἀχρηστεμένα ντουβάρια

Διάδρομοι στοές ὑπόγειες καλτερίμια δίχως εκβάσεις

Εὐτυχῶς πὸ ἡ νέκρα ἔχει καθαρίσει τὸ χῶρο

Τὰ φαντάσματα χάθηκαν σάν πεθαμένα χαμόγελα

Έγνος δέν ὑπάρχει

Τὸν ἔθαψαν μαζί με τὴν καρδιά τοῦ σπιτιοῦ

Κοιμοῦμαι λοιπὸν μέσα στον ξύπνο τοῦ γυμνοῦ παραθύρου

Γιώργος Θέμελης

Είλικρίνεια ἔναντιὸν τῆς πίστης

Μὰ ἐγώ, αφήνοντας κάτω τὴν πανοπλία μου
δέν θ' άντέξω σ' αὐτὴ τὴν προσποίηση
θ' ἀπολεσθῆ και τὸ στερνόμου τὸ ἐπιχείρημα
και θά γκρεμιστῶ.
Τὸ πιὸ μεταπλασμένο πλάσμα θ' ἀπομείνω.

Ἄπ' τὰ «Τοπεία».

Εἶναι δυνατό ὁ ἄνθρωπος νάχη τὸ
συνειδητὸ θάρρος τῆς εἰλικρινείας του,
και νά μή φοβάται γιὰ τις συνέπειες
αὐτῆς τῆς εἰλικρινείας;

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ ἄλλοι ἐκμε-
ταλλεύονται τὴν εἰλικρίνεια και ἐπωφε-
λοῦνται γιὰ δικούς τους σκοποὺς πὸ
εἶναι ἀνταγωνιστικοὶ και ἐχθρικοὶ πρὸς
τοὺς ἄλλους;

Ποιὸ εἶναι τὸ μέτρο τῆς πραγμα-
τικότητας και τῆς εἰλικρινείας;

Ποιὸς εἶναι οἱ βασικὲς τάσεις τοῦ
ἄνθρώπου;

Αὐτὸς πὸν βάζει αὐτὰ τὰ ἔρωτήματα,
παραδέχεται τὸν ἑαυτό του εἰλικρινῆ και
θεωρεῖ τὴν εἰλικρίνεια σάν ἓνα θάρρος
πνευματικὸ νά λέμε στον ἑαυτό μας ὅτι
νομίζουμε γι' ἀλήθεια και νά φροντίζουμε
γιὰ τὴν ἀλήθεια. Ἐπίσης θεωρεῖ γιὰ
εἰλικρίνεια τὸ θάρρος πὸν πρέπει νάχου-
με νά λέμε ἢ νά γράφουμε ὅτι νομί-
ζουμε γιὰ ἀλήθεια χωρίς νά θέλουμε, νά
τὴν ἐπιβάλουμε, ἀλλὰ με τὸ ἀνθρώπινο
δικαίωμα τοῦ ἂν ὑπάρχη κάποιος ἢ κά-
ποιοι ν' ἀκούσουν και νά ενδιαφεροῦν.
Ἄν δέν ὑπάρχουν, ὁ εἰλικρινῆς ἐξακο-
λουθεῖ νά λήη στον ἑαυτό του τὴν ἀλή-
θεια και σιωπᾷ ἀπέναντι τῶν ἄλλων,
χωρὶς νά ὑποκρίνεται, μέχρις ὅταν ἔρθη
κάποτε εὐνοϊκὴ περίσταση. Ἄν δέν ἔρθη,
ἢ σιωπῆ τοῦ εἰλικρινοῦς θά εἶναι παν-
τοτεινῆ. Κι' αὐτὸ δέν θά τὸ θεωρεῖ
θυσία ἢ σπουδαιότητα ἢ ἄλλο τι, ἀλλὰ
μία φυσικὴ κατάσταση και μιὰ πραγμα-
τικότητα.

Εἶπαμε ὅτι αὐτὸς πὸν γράφει αὐτὲς
τις γραμμὲς, θεωρεῖ τὸν ἑαυτόν του εἰ-
λικρινῆ, αὐτὸ ἴσως και νάναί μιὰ αὐ-
ταπάτη του, ἀλλὰ δέν ἔχει πεισθῆ ἀκόμη.

Στὰ ἔρωτήματα θά φροντίση νά ἀ-
παντήση πάντοτε πάνω στη βάση αὐτῆς

τῆς εἰλικρινείας, και κάπως χωρὶς τάξη
και σειρά, ἀλλὰ ἀνακατεμένα, γιὰ τὸ
ἀνακατεμένο και τὸ ἀτακτοποίητο τοῦ
φαίνεται πὸ ἀυθόρημο, πὸ εἰλικρινῆς
και ἀληθινὸ.

Και γιὰ τὸ νομίζει ὅτι τὴν εἰλικρίνεια
και τὴν ἀλήθεια τὴν ἐκμεταλλεύονται
οἱ ἄλλοι;

Γιὰ τὸ μέχρι τώρα κανένας γνωστός,
κανένας τυχαῖος, κανένας φίλος του ἢ
συνάδελφός του δέν βρόθηκε πὸν νά μήν
ἐκμεταλλεῦτῆ αὐτὸ πὸν νομίζει γιὰ εἰ-
λικρίνεια του και φιλαλήθεια.

Ἴσως ὑπάρχουν ἄνθρωποι πὸν συνει-
δητὰ ἢ ἀσυνείδητα νά μήν ἐκμεταλλεύον-
ται τὴν εἰλικρίνεια, ἀλλὰ γι' αὐτὸ δέν ἔ-
χει προσωπικὲς του ἀποδείξεις. Πάντως
δέν ἀποκλείει τίποτε, ἀλλὰ εἶναι ἔτοιμος
νά τὸ νομίσῃ γιὰ πραγματικὸ και ἀληθινὸ.

Όμως πὸν εἶναι τὸ μέτρο τοῦ
πραγματικοῦ και ἀληθινοῦ;

Ἐχουμε καμμιὰ μόνιμη βάση μέσα
μας κι' ἔξω μας πὸν νά βασιζόμαστε και
νά λέμε: ἔτσι ὅπως αἰσθάνομαι, ὅπως
σκεπτομαι, ὅπως πράττω, αὐτὸ εἶναι τὸ
εἰλικρινῆς τὸ πραγματικὸ, τὸ ἀληθινὸ,
τὸ ἀνθρώπινο;

Ἄς ποῦμε σὲ λίγα λόγια τι λένε οἱ
ἄλλοι σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα, ἐπειδὴ αὐτὸς
πὸν γράφει νομίζει ὅτι πληροφορήθηκε
γιὰ ὅλα ὅσα σοβαρὰ και ἀξιζόμενα εἶ-
παν οἱ ἄλλοι πάνω στο εἰλικρινῆς, στο
ἀληθινὸ και τὸ πραγματικὸ. Ἴσως με-
ρικοὶ ἀνώνυμοι ἢ ἄγνωστοι σ' αὐτόν, νά
εἰποῦν πὸν σοβαρὰ και ἀξιζόμενα πράγ-
ματα πάνω σ' αὐτὲς τις τρεῖς καταστά-
σεις. Ἴσως, ἀλλὰ αὐτὸ ἦταν ἀδύνατο νά
τὸ πληροφορηθῆ μέχρι τώρα. Φροντίζει
ὅμως τὸ μέλλον.

Οἱ πὸν λογικοὶ και φιλόανθρωποι λένε,
ὅπως κι' ἐγώ λέω, ὅτι ἂν λείψη ἢ ἐκ-

μετάλλευση κι' αν ερθη η ανεση, ως η εκπλήρωση των βασικών αναγκών κι' επιθυμιών του ανθρώπου, δηλαδή αν οι άνθρωποι εργάζονται χαρούμενα κι' ευχαριστημένα κι' ανθρώπινα, αν αποκτήσουν σεξουαλικό σύντροφο, αν ζήσουν άνετα κι' εξασφαλισμένα, τότε οι άνθρωποι θα γίνουν καλλίτεροι, τότε οι άνθρωποι δεν θα εκμεταλλεύονται, δεν θα περιφρονούν την ειλικρίνεια, την αλήθεια και την πραγματικότητα.

Μέχρι δω πηγαίνουμε λογικά και πολύ ώραία στην πορεία της σκέψης μας.

Αλλά πώς οι άνθρωποι θα κατορθώσουν να έχουν το ίδιο μέτρο, αίσθημα, βίωμα και εσωτερική επιταγή, για το ειλικρινές το αληθινό και το πραγματικό, ώστε να μην ερχονται σε σύγκρουση και να μην εκμεταλλεύονται και να μην περιφρονούν;

Μήπως ότι είναι για τον έναν ειλικρινές, για τον άλλον δεν είναι καθαρή υποκρισία;

Ότι είναι για τον έναν αληθινό και πραγματικό, για τον άλλον είναι ψεύτικο και φανταστικό.

Πώς θα λυθη αυτή η αντίφαση του ιδιαίτερου γίνεσθαι μέσα σε κάθε άτομο, φυλή, ομάδα και σχέση;

Είναι δυνατό να υπάρχει μία ψυχική, πνευματική και κοινωνική ομοιομορφία; Κι' αν είναι κατορθωτό αυτό, εμείς γνωρίζουμε ότι κάθε άτομο για το ίδιο πράγμα, θέμα, ζήτημα και ανάγκη, κάθε άτομο δίνει κι' από μια ιδιαίτερη απάντηση κι' έχει ένα διαφορετικό ερέθισμα που συνεπάγονται διαφορετική αντίληψη, γούστο, επιθυμία, κι' ανάγκη.

Αλλά οι διαφορετικές αντιλήψεις, επιθυμίες, σκέψεις κι' ανάγκες, φέρουν τη σύγκρουση με τη πραγματικότητα και τους άλλους ανθρώπους.

Κι' ασυνείδητη σύγκρουση μεγαλώνει την παρεξήγηση, τη διαφορά, το πάθος και την τυφλότητα.

Αρα η επιθετικότητα του ανθρώπου αυξάνει αντι να ελαττωθη, με τη διαφορά ότι μετατοπίζεται κάθε φορά σε διαφορετικά πλαίσια, επίπεδα και περιεχόμενα.

Αλλά όπου υπάρχει η ασυνείδητη επιθετικότητα, εστω πνευματική η κατά της φύσης κι' όχι κατά του ανθρώπου, όπου υπάρχει επιθετικότητα, γνωρίζουμε ότι γεννιέται και πηγάει από την επιθετικότητα κατά του εαυτού μας που στρέφεται προς τα έξω, και που κάθε στιγμή, για τον ένα η τον άλλο λόγο μπορεί πάλι να στραφη κατά του εαυτού μας από πολλά κρυφά σταυροδρόμια.

Επιθετικότητα κατά του εαυτού μας η αυτοκαταστροφή η αυτοτιμωρία που παρατηρείται, όχι μόνον στους ανθρώπους και τα ζώα και τα φυτά κατά διαφορετικούς τρόπους, αλλά και στην ύλη κατά τον δικό της τρόπο: την αυτοφθορά χωρίς αίτια, εκτός από την αιτία του ατόματου γίνεσθαι δηλ. της μετατροπής.

Έτσι πιστοποιείται ότι υπάρχει μόνο ενέργεια σε διάφορες μορφές που αλλάζουν, αλλά η ενέργεια μένει σταθερή, τουλάχιστον για τα ανθρώπινα μέτρα. Γιατί ούτε η ενέργεια δεν είναι δυνατό να μεινη αιωνίως σταθερή, αλλά κι' αυτή θ' αυτοκαταστρέφεται, θα ελαττώνεται, ίσως ως την πλήρη εξαφάνιση, το σβήσιμο των ποικιλομόρφων κόσμων.

Ωστε λοιπόν όταν γλυτώσουμε από την επιθετικότητα κατά των ανθρώπων παρουσιάζεται η επιθετικότητα κατά του εαυτού μας με πιο καταστροφικές ακόμη συνέπειες, με βαθύτερη οδύνη, πιο σιωπηλή όμως, πιο μυστική, πιο αγιάτρευτη.

Οι άνθρωποι στην πορεία της ιστορίας τους, περνούν από διάφορες απταπάτες και πλάνες.

Η απταπάτη προέρχεται από το πώς θα θέλαμε να είναι η πραγματικότητα.

Η πλάνη προέρχεται από άγνοια, από το τι νομίζουμε ότι είναι η πραγματικότητα.

Έτσι μέχρι τώρα οι άνθρωποι πέρασαν από χιλιάδες θρησκευτικές, ηθικές, διανοητικές, κι' επιστημονικές πλάνες, και θ' αποδειχθούν επίσης πλάνες κι' απταπάτες, πολλές άλλες σημερινές αλήθειες καιπίστεις πάνω στη δράση, πάνω στη στάση και πάνω στη σκέψη και το αίσθημα.

Έτσι το προοδευτικότερο κοινωνικό σύστημα, όπως και ο προοδευτικότερος τρόπος σκέψης κι' αίσθησης, είναι κείνα που ξεσκεπάζουν τους ανθρώπους από τις πλάνες και απταπάτες τους.

Κείνο το καθεστώς η κείνη η νέα κοινωνία, η κοινότητα των ανθρώπων που θα προσφέρει στους ανθρώπους ανθρώπινη και λεύτερη εργασία, άνθρωπο και λεύτερο σεξουαλικό σύντροφο, ανθρώπινες και λεύτερες σχέσεις κι' ανάγκες κι' άνεσεις, κείνο ακριβώς το κοινωνικό σύστημα θα ξεσκεπάσει και θ' αποκαλύψει πιο βαθειά, πιο απαρνηρότητα, πιο ριζικά, το τι είναι άνθρωπος και το ποιές βασικές τάσεις έχει.

Αυτό το απαρνηρότητο κι' αποκαλυπτικό γεγονός το διαισθάνονται οι άνθρωποι και αντιδρούν προς την πρόοδο, την πνευματική τόλμη, την ειλικρίνεια, την αλήθεια και πραγματικότητα.

Αντ' αυτών προτιμούν και αγαπούν ηδονικά την πλάνη, την απταπάτη και την εύκολη παρηγοριά, τη δειλία και το ψέμμα.

Η αλήθεια αποκεντρώνει κι' εξατομικεύει δηλ. είναι εναντίον της κοινωνίας που προστατεύει κι' ενισχύει το μαζικό και ομαδικό μέσα σε στερεότυπους κανόνες σχέσεων.

Το ψέμμα συγκεντρώνει κι' ομαδοποιεί: δηλαδή εργάζεται υπέρ της κοινωνίας και της ομάδας με τις νεκρές κανονιστικές σχέσεις.

Η αλήθεια σταματά η μετριάσει την άσκοπη δράση, την αλόγιστη πράξη και προβλέπει τις κακές συνέπειες, η τις δυσάρεστες, άρα περιορίζει κατά πολύ τη δράση και πράξη και ενισχύει την πράξη της σκέψης και της διάθεσης.

Το ψέμμα και ο μύθος είναι το πιο μεθυστικό και το πιο δροστήριο κίνητρο, για οποιαδήποτε πράξη, δράση, και κινητοποίηση.

Όμως ψέμμα απόλυτο δεν υπάρχει, αλλά το ψέμμα είναι κίνητρο για πράξεις.

Όπως επίσης απόλυτη αλήθεια δεν υπάρχει, αλλά η σχετική αλήθεια προβλέπει τις άλογες και δυσάρεστες και άσκοπες πράξεις και λιγοστεύει τη δράση και το θόρυβο της ζωής.

Εφ' όσον η κοινωνία και οι άνθρωποι δεν μεταπήδησαν ακόμη σε ένα ποιητικό γίνεσθαι, το κίνητρο του μύθου, της ψευτιάς, της πλάνης κι' απταπάτη. Θα είναι το μοναδικό κίνητρο των μαζών.

Αλλά αυτό το κίνητρο των μαζών κι' αυτοί οι άνθρωποι με την αντίστοιχη κοινωνία τους, είναι μια πραγματικότητα, κι' όποιος είναι ειλικρινής, όποιος αγαπά την αλήθεια και σεβεται την πραγματικότητα, αυτός θα σεβασθη κι' αυτή τη πραγματικότητα. Άλλη πραγματική ανθρώπινη πραγματικότητα, δεν υπάρχει η δεν έγινε ακόμη.

Έτσι λοιπόν αυτή η πραγματικότητα εκμεταλλεύεται και περιφρονεί τους ειλικρινείς, δεν αγαπάει τους αγαπώντας την αλήθεια, δεν λογαριάζει όσους λογαριάζουν την πραγματικότητα.

Κι' έτσι τ' αληθινά πράγματα,, τα ειλικρινή πράγματα, τα πραγματικά πράγματα, που γράφτηκαν και ειπώθηκαν στους αιώνες και σήμερα, έμειναν μόνον στα χαρτιά, η λόγια ήταν και πέταξαν.

Η έγιναν άφορη αυτά τα ειλικρινή κι' αληθινά και πραγματικά λόγια, έγιναν άφορη για να γίνουν πράξεις ανειλικρινείς, πράξεις με ελατήριο και σκοπό το ψέμμα, πράξεις μας κομματισμένης, απομονωμένης κι' απάνθρωπης πραγματικότητας.

Οι ειλικρινείς άνθρωποι περιφρονούνται η μένουν μόνον τα βιβλία η τα ειπωμένα και λησμονημένα λόγια τους.

Οι αληθινοί καταδιώκονται και θανατώνονται η αναγκάζονται να αναιρέσουν.

Οι πραγματικοί και οι πραγματικότητες παρεξηγούνται, εκβιάζονται και θεωρούνται σαν φαντασίες και ελλείψεις κάθε πραγματικότητας.

Κι' εγώ που νομίζω τον εαυτό μου ειλικρινή, που νομίζω τον εαυτόν μου σαν αγαπώντα την αλήθεια, που νομίζω ότι βρίσκομαι μέσα στην πραγματικότητα του εαυτού μου και της ζωής, εγώ περιφρονήθηκα απ' τους διόφρονες, καταδιώχτηκα απ' τους αλλόφρονες και μεΐδαν σαν έχθρο παράξενο όλ' οι άνθρωποι.

Εγώ. Άλλ' ίσως να σφάλλωμαι και ναμαι το μόνο πλάσμα της γης, που ξεφυγε απ' το κολάδι, το μόνον πλανώμενο φάντασμα.

Όμιλίες

(Ένα νυχτερινό κέντρο λιμανιού. Ναυτικοί μεθυσμένοι. Γυναίκες βαμμένες με φυσιογνωμίες παράξενες. Θολή ατμόσφαιρα. Πνιγερή. Ζέστη ανυπόφορη.)

Ο Φίλιππος, ο Παύλος και η Άννα κάθονται σ' ένα ιδιαίτερο μικρό δωμάτιο απ' όπου φαίνεται ή είσοδος, ένα μέρος απ' τη μεγάλη αίθουσα και μερικοί ναυτικοί που πίνουν όρθιοι.

Μιά γυναίκα πολύ αδύνατη με μαύρα μαλλιά, όρθια ανάμεσα στα τραπέζια, τραγουδάει.)

Η ΑΝΝΑ: Αυτό το τραγούδι, μου φαίνεται, πώς κλαίει. Πέστε μου είνε καλοί οι άνθρωποι; Νομίζω πως έχουν κηλίδες αίμα στα χέρια τους, πως είνε άγριοι και σκληροί. Μά οι άνθρωποι της θάλασσας είναι σαν τα παιδιά.

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ: Είνε κακοί οι άνθρωποι.

Ο ΠΑΥΛΟΣ: Δεν είναι άγγελοι οι άνθρωποι.

Η ΑΝΝΑ: Έσείς είστε καλοί. Δε θα είστε σαν τους άλλους ανθρώπους. Πόσες μέρες θα μέινετε; Δεν καταλαβαίνω γιατί είμαι τόσο ήσυχη μαζί σας, είναι σά να βρίσκουμαι στο σπίτι μου. (Μόνη της.) Τι είπα; Στο σπίτι μου! Ψέματα. Τόχω ξεχάσει το σπίτι μου. Όχι θυμάμαι, ένα μεγάλο βιβλίο ανοιχτό, εικόνες χρωματιστές, ή μητέρα κάθεται κοντά στη φωτιά, σιωπή, πόσα χρόνια πέρασαν από τότε, μέσα στο μεγάλο βιβλίο υπάρχει ένα παραμύθι, ο ευτυχισμένος Πρίγκηπας, να συλλογίζεσαι ευτυχισμένους πρίγκηπες όταν υπάρχουν τόσοι δυστυχισμένοι άνθρωποι στον κόσμο, όνειρα παιδιάτικα. Τι λέτε απόψε πρέπει να πιούμε πολύ (φωνάζει ένα γκαρσόνι).

ΤΟ ΓΚΑΡΣΟΝΙ: Καλησπέρα σας Κύριοι, καλωσορίσατε. Καλησπέρα Άννα. Σε βλέπω πολύ χαρούμενη. Τι θα πάρετε;

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ: Θέλω να πιούμε κάτι καλό.

Η ΑΝΝΑ: Να πιούμε πάλυ.

ΤΟ ΓΚΑΡΣΟΝΙ: Θα σας φέρω ένα περιφημο κρασί. Όταν μεθάει κανείς γίνεται ευτυχισμένος (φέρνει ένα μπουκάλι κρασί.)

Η ΑΝΝΑ: Άς πιούμε στην υγεία των ανθρώπων που έρχονται απ' τη θάλασσα.

Ο ΠΑΥΛΟΣ: Άς πιούμε για την ευτυχία όλων των ανθρώπων. Να είνε ευτυχισμένοι όλοι οι άνθρωποι, να μη βρέχουν τη γη με τα δάκρυα τους.

Η ΑΝΝΑ: Η μητέρα μου έλεγε πριν κάνω την προσευχή μου. Να παρακαλείς Άννα το Θεό να είνε ευτυχισμένοι όλοι οι άνθρωποι, άκοι, να είνε ευτυχισμένα όλα τα παιδιά. Κ' έπειτα με φιλούσε στο μέτωπο και μου έλεγε καληνύχτα. (Βήχει).

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ: Βήχεις. Σε πειράζει ίσως ο καπνός.

Ο ΠΑΥΛΟΣ: Θα κρύωσες όπως γυρνούσες πολλή ώρα μέσα στη νύχτα.

Η ΑΝΝΑ: Δεν είναι τίποτα. Ναί βήχω κάποτε. Ίσως να κρύωσα, να είνε ο καπνός, ή νύχτα. Αυτό το λιμάνι, περνάει ως το κόκκαλα ή ύγρασία, δεν έχει καιρό να διαβάσεις τα παραμύθια, όμως θυμάσαι και περιμένεις τους ανθρώπους που έρχονται απ' τη θάλασσα να κοιμηθείς μαζί τους και παρακαλείς να είνε καλοί όπως έσείς.

(Ένας ναύτης τραγουδάει.)

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ: Μου φαίνεται κάνει πολύ ζέστη. Δεν ξαίρω ίσως να συνείθισα στον αέρα της θάλασσας.

Η ΑΝΝΑ: Είνε το αλκόλ που φέρνει ζέστη.

Ο ΠΑΥΛΟΣ: Άς πιούμε στην υγεία της Άννας που τα μάτια της είνε πράσινα.

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ: Και κάποτε θα νειρευόνταν ταξείδια και θάταν έρωτευμένα με τη θάλασσα.

Η ΑΝΝΑ: Τώρα θέλω να μείνω μαζί σας. Είμαι τόσο ήσυχη κοντά σας.

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ: Κι' όμως όλοι έχουμε στο αίμα μας το δάιμονα του ταξιδιού. Να φύγουμε, να φύγουμε. Που θα πάμε; Πως θα βγούμε απ' τον έαυτό μας, τί θα τον κάνουμε τον έαυτό μας που τον φέρνουμε πάντα μαζί μας με τα χέρια άδειά κι' άδειο πρόσωπο.

Ο ΠΑΥΛΟΣ: Τον έαυτό μας πρέπει

να σκοτώσουμε για να σωθούμε.

Η ΑΝΝΑ: Όχι, δε θέλω να πεθάνω. Είμαι τόσο καλά κοντά σας. Άς πιούμε στην υγεία μας. Δε θα φύγετε. Τι θα κάνετε να γυρίσετε πάλι στη θάλασσα. Ο πατέρας δε θα χανόταν αν δεν ήταν ή θάλασσα.

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ: Η θάλασσα είναι για κείνους που δεν έχουν νόμους, που είνε ελεύθεροι, που δε γνωρίζουν όρια.

Ο ΠΑΥΛΟΣ: Μά έμεις είμαστε άρρωστοι. Έχουμε μέσα μας μιá πεθαμένη γυναίκα και κουρασθήκαμε απ' τα όνειρά μας.

Η ΑΝΝΑ: Δε θα φύγετε. Οι πεθαμένες γυναίκες δεν ξαναζωντανεύουν.

(Ένας ναύτης μπαίνει μεθυσμένος κι' αρχίζει να τραγουδάει.)

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ: (Κοιτάζει την ώρα του). Περρασμένα μεσάνυχτα. Πρέπει να φύγω.

Η ΑΝΝΑ: Που θα πάς μέσα στη νύχτα, θα χαθείς.

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ: Πρέπει να έπισκεφτώ τον Πύργο μου, να χαιρετήσω τους πεθαμένους προγόνους που θα γελάν για την τόσο άδοξη έπιστροφή μου. Ο πιο κωμικός κουρσάρος.

Ο ΠΑΥΛΟΣ: Φοβάμαι ότι κανείς δε θα σου άνοιξει.

Η ΑΝΝΑ: Δεν υπάρχουν πιά Πύργοι πάνω στη γη.

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ: Άφου δεν τους γκρέμισαν υπάρχουν. Καληνύχτα Άννα. Καληνύχτα Παύλε.

Ο ΠΑΥΛΟΣ: Καληνύχτα Φίλιππε μου φαίνεται άργησες. Θα τους γκρεμίσουν τους Πύργους.

Η ΑΝΝΑ: Καληνύχτα Φίλιππε δε θα βρείς το δρόμο.

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ: Καληνύχτα, ίσως να άργησα.

(Φεύγει, Άκούγεται το τραγούδι μιáς γυναίκας).

Η ΑΝΝΑ: Τι παράξενος άνθρωπος. Ζαλίστηκε και όνειρεύεται Πύργους. Θα χαθί μέσα στη νύχτα. Πάμε να τον προφτάσουμε.

Ο ΠΑΥΛΟΣ: Ξαίρει τους δρόμους, μονάχα μου φαίνεται άργησε πολύ.

Η ΑΝΝΑ: Στην υγεία του Φίλιππου που πάει να βρει τους προγόνους του σ' έναν πύργο γεμάτο φαντάσματα. Ζαλίστηκε. Ο

κόσμος γυρίζει, γράφει κύκλους, δεν υπάρχει, δεν υπάρχουν πύργοι, δεν υπάρχουνε. Όλα γυρίζουν μέσα στο κεφάλι μου, μέσα στο κεφάλι σου. Είσαι συ ο ευτυχισμένος Πρίγκηπας. Υπάρχουν πύργοι. Όχι, θυμήθηκα, ο Παύλος ήταν ένα άγορι με μαύρα μάτια, παράξενα. Καθόταν δίπλα στο σπίτι μας. Μη ζηλεύεις, πέρασαν από τότε πολλά χρόνια, κι' όταν μ' έβλεπε μου έλεγε «Άννα, όταν μεγαλώσω θα γίνω καπετάνιος και θα σε πάρω μαζί μου πάνω σ' όλες τις θάλασσες». Άπόψε λέω άνοησίες, να με συγχωρείς, ζαλίστηκα. (βήχει).

Ο ΠΑΥΛΟΣ: Βήχεις. Σου κάνει κακό, Άννα, ο καπνός και το αλκόλ. Είσαι πολύ κουρασμένη, πολύ χλωμή, πρέπει να ήσυχάσεις.

Η ΑΝΝΑ: Δεν είμαι κουρασμένη. Ζαλίστηκα. Νοιώθω μιá παράξενη χαρά. Θέλω να πιω κι' άλλο. Να μείνω πάντα κοντά σου. Το ξαίρω, μέσα στη νύχτα θα μου πεις, «Άννα, σ' αγαπώ», θα μου το πεις, το ξαίρω, έκλαψες κ' έσύ πολλές φορές γι' αυτό μπορείς να πεις «σ' αγαπώ» σ' έναν άλλο. Δε θα με διώξεις γιατί κοιμήθηκα με τόσοσ άντρες που βρωμούσε το στόμα τους απ' το αλκόλ και τον καπνό, που ροχάλιζαν όλη τη νύχτα και δεν μ' άφιναν να κλείσω μάτι, με ναυτικούς από διαφορετικές πατρίδες, που δεν καταλάβαινα τη γλώσσα τους πούχαν το στήθος τους στιγματισμένο με ζωγραφίες μεγάλων καραβιών, τα χέρια τους με τη μορφή μιáς γυναίκας, που ήταν μεθυσμένοι και κλαίγαν σαν τα παιδιά κι' άλλοι σφίγγαν στα χοντρά τους χέρια το κορμί μου γυμνό σά να θέλουν να το πνίξουν. Δε με συχαίνεσαι αν λερώθηκε το σώμα μου απ' τον ιδρώτα τόσοσ άντρων, θα μου πεις μέσα στη νύχτα «Άννα σ' αγαπώ, στην ψυχή σου κοιμάται ένας άγγελος».

Ο ΠΑΥΛΟΣ: Είσαι τόσο δυστυχισμένη, μικρή μου Άννα. Μην πίνεις άλλο. Κλαίς; Δός μου το χέρι σου. Κάιει. Καυμένο παιδί. Καταλαβαίνω. Η ζωή. Έπρεπε να διαλέξεις τη ζωή, ή το θάνατο.

Η ΑΝΝΑ (Πιο ήσυχη.) Τι ήμερο είνε το χέρι σου. Να το φιλήσω. Δεν είμαι ζαλισμένη. Πρέπει να σου τα πω όλα. Δεν ντρέπομαι. Νοιώθω τόσο καλό το χέρι σου που με κρατάει. Ένα τέτοιο χέρι νειρευό-

μουνα σ' ὄλη μου τὴ ζωὴ. Ὁ πατέρας χάθηκε μιά νύχτα. Φυσοῦσε δυνατά, χιόνιζε. Ὅλα εἶχαν παγώσει. Περιμέναμε ἢ μητέρα κι' ἐγώ. Κάπου θὰ ξμεινε. Περιμέναμε ὡς τὸ πρωτὶ, περιμέναμε ὡς τὸ βράδυ. Δὲν ἦρθε. Δὲν ἦρθε ποτέ. Κ' ἢ μητέρα ὕστερα ἀπὸ καιρό, ὑπόφερνε πολὺ, ἄρρωστησε. Καταλαβαίνει ἢ ζωὴ. Κλάψαμε νύχτες ὀλόκληρες ὀλομόναχες, παρεκαλέσαμε τὸ Θεό. Ἄσε με νὰ πῶ εὐτυχισμένη Πρίγκηπα. Ἡ ζωὴ. Ἐπειτα βρέθηκε ἕνας καθὼς πρέπει κύριος. Δὲ ντρέπουμε νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια. Δὲν ντρέπουμε οὔτε τὸ Θεό. Ἦξευρα τι ἔκανα. Μὰ ἔπρεπε νὰ κάνω αὐτὸ ποῦ ἔκανα.

Ο ΠΑΥΛΟΣ: (Τῆς φιλάει τὰ μάτια). Καταλαβαίνω. Μὴν κλαίς. Πόσο σὲ νοιώθω κοντά μου, μέσα στὴν ψυχὴ μου. Κ' ὁ Θεὸς κι' ὁ διάβολος συγχωροῦν ἐκεῖνον ποῦ ἀγαπάει τοὺς ἄλλους πῶ πολὺ ἀπ' τὸν ἐαυτὸ του.

Η ANNA: Δὲν ντρέπουμε. Ἡ μητέρα θὰ πέθαινε. Πῶς μπορεῖς νὰ περπατήσης κοντὰ στοὺς ἀγγέλους!

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ: (Τῆς φιλάει τὰ χέρια). Ἄννα σ' ἀγαπῶ. Μὴν κλαίς. Ἐπρεπε νὰ κάνεις αὐτὸ ποῦ ἔκανες.

Η ANNA: (ἔκπληκτη). Τὸ ἤξαιρα πῶς θὰ μοῦ πεῖς μέσα στὴ νύχτα «Ἄννα σ' ἀγαπῶ». Δὲν κλαίω. Κοίταξέ με γελάω. Ἄν εἶχα ἕνα παιδί, ἕνα μικρὸ παιδί με γαλατὰ μάτια, θὰ τ' ἀγαποῦσα λιγότερο ἀπὸ σένα. Μὰ δὲν ἔχω ἕνα παιδί, δὲν ἔχω παρὰ τὴ σκιά μου, ὁ πατέρας χάθηκε μέσα στὴ χιονισμένη νύχτα, δὲν ἔχω παρὰ τὴν ψυχὴ μου. Μ' ἀγαπᾶς, δὲν εἶσαι μεθυσμένος. Δὲ με κοροϊδεύεις. Πῶς μοῦ φαίνεται παράξενη ἢ φωνὴ σου! Τὸ ξαίρω, θαρρότανε κάποτε ὁ εὐτυχισμένος Πρίγκηπας.

Ο ΠΑΥΛΟΣ: Ἄννα σ' ἀγαπῶ. Μὴν πίνεις, θὰ σοῦ κάνει κακό. Εἶσαι ἄρρωστη.

Η ANNA: (Βῆχει) Καλὰ δὲ θὰ πῶ. (Ἀπ' τὴν εἴσοδο μπαίνει ἕνας ἠλικιωμένος ναύτης. Εἶνε μεθυσμένος. Τρικλίζει. Στέκεται ὄρθιος καὶ πίνει. Φαίνεται ἢ πλάτη).

Η ANNA: Κ' ἕνας ἄλλος δυστυχισμένος ἄνθρωπος.

Ο ΠΑΥΛΟΣ: Τὸν ξαίρω.

Η ANNA: Ἐχει πιεῖ πολὺ. Δὲ μπορεῖ νὰ σταθεῖ στὰ πόδια του. Θὰ πέσει.

Ο ΠΑΥΛΟΣ: Εἶναι τόσο δυστυχισμένος.

Η ANNA: Ποιὸς εἶνε;

Ο ΠΑΥΛΟΣ: Ὁ πατέρας σου.

Η ANNA: Ὁ πατέρας μου! (ἢ Ἄννα πέφτει στὸ στήθος τοῦ Παύλου καὶ κλαίει).

(Ὁ πατέρας τῆς μόλις στέκεται ὄρθιος. Πίνει. Οἱ ἄλλοι ναῦτες τὸν βλέπουν καὶ γελᾶν).

ΦΩΝΕΣ: Ἐ! σύντροφε, θὰ πιεῖς καὶ τὴ θάλασσα.

Η ANNA: (κλαίει πάνω στὸ στήθος τοῦ Παύλου). Ὁ πατέρας μου. Νὰ μὴ με δεῖ. Δὲ θέλω νὰ με δεῖ. Καλύτερα νὰ πέθαινα, νὰ μὴν τὸν ἔβλεπα ἔτσι. Νὰ φύγουμε. Ὅχι. Εἶνε ὁ πατέρας μου. Εἶνε πῶ δυστυχισμένος ἀπὸ μένα. Θεέ μου, ἐπιτρέπεται νὰ ὑποφέρουν τόσο οἱ ἄνθρωποι. Νὰ φύγουμε. Πᾶμε νὰ φύγουμε. (Σηκώνονται. Ὁ Παῦλος κρατᾶει τὴν Ἄννα ποῦ γέρνει στὸ στήθος του. Περνοῦν σὰ σκιές. Ὁ ναύτης ἔχει γυρισμένη τὴν πλάτη καὶ πίνει. Οἱ ἄλλοι φωνάζουν καὶ γελᾶν. Ὅταν περνοῦν δίπλα του ἢ Ἄννα στέκεται γιὰ μιὰ στιγμή καὶ χαϊδεύει με τὸ χέρι τὴν πλάτη του μὰ αὐτὸς εἶνε τόσο μεθυσμένος ποῦ δὲν καταλαβαίνει. Κλαίει. Βιαστικὰ βγαίνουν ἀπ' τὴν αἴθουσα καὶ χάνονται μέσα στὴ νύχτα).

ΣΤΕΛΙΟΣ ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ

Μουσικὴ ἀπ' τὸ μακρινὸ καλοκαίρι

Ἀπὸ ποῦ νᾶφτασεν αὐτὸ τὸ Καλοκαίρι;
Ἀπὸ τὴν πέρα γῆς γι' ἀπὸ τὴν ὄξω θάλασσα;
Ἀπὸ ποῦ νᾶφτασε κι' ἔχει ἕνα τέτοιο ρίγος
Ποῦβαλε γιὰ προσκέφαλο τὴ θάλασσα σὶὸν ὕπνο μας.

Εἶναι μιὰ θάλασσα ποῦ θερίζει τὸν ὕπνο μας
Εἶναι μιὰ θάλασσα ποῦ θαμπώνει τ' αὐτιά μας.

Μ' ἀπὸ ποῦ νᾶφτασεν αὐτὸ τὸ Καλοκαίρι;
Κι' ὄλους μᾶς βροῆγε ἐδῶ με μᾶτια ἀπὸ κατοράμι
Κι' ὄλους μᾶς πρόφτασε στὴν τελευταία ἀνάσα
Ἀπὸ ποῦ νᾶφτασε κ' οἱ νύχτες μᾶς θυμοῦνται
Μ' ἀνάσες θυμαριοῦ καὶ μυρουδιές τῆς θάλασσας!

Μὲ τὴν ἀφῆ τοῦ ἀγέρα ποῦ ξεπλένει τὴ θάλασσα
Μὲ σαπουνάδες τῶν ἀφροῶν καὶ μετὰ τὰ κύματα σὶὸ σῶμα
Μὲ τοὺς χυμοὺς τοῦ ἡλίου ποῦ χον τὴ γέψη τῆς υγείας
Στηρίζαμε τίς μέρες μας τὴ μιὰ πῶ λαμπερὴ ἀπ' τὴν ἄλλη
Κι' ἐκεῖ σι' ἀστραφτερὰ νερὰ μες σὶς πηγές τοῦ Μεσαυγούστου
Βυθίζαμε τὰ στόματά μας σὶὰ χεῖλη τοῦ καλοκαιριοῦ

Ὁ καλοκαίρι ἀνέμελο σῶμα ξεφλουδισμένο,
Καὶ μετὰ τσουρουφλισμένα χέρια καὶ μετὰ καμμένα γόνατα
Σ' ἀκοῦμε νάρχεσαι ἀπ' τοὺς λόφους μετὰ μουσικὲς τῆς θάλασσας
Τώρα μετὰ τὴν ψυχὴ σὶὰ δόντια σ' ἀκοῦμε ἀπὸ τὴν πέρα ἀγῆ
Δίχως μᾶτια σὲ βλέπουμε κι' ὅμως χωρὶς αὐτιά σ' ἀκοῦμε
Ἐδῶ ποῦ οἱ τρόμοι τοῦ θανάτου χυμᾶνε ἀπ' ὄλες τίς μεριές.

ΜΗΤΣΙΟΣ ΛΥΓΙΖΟΣ

Ποιητικής (*)

ΜΑΘΗΜΑ ΠΡΩΤΟ

“Ας υποθέσουμε, αντίθετα, τη δημιουργημένη μεγάλη εντύπωση. Τα πρόσωπα που την έχουν δοκιμάσει και που σαν να έχουν πιεστεί απ’ τη δύναμη, απ’ τις τελειότητες, απ’ τα πολλά επιτυχημένα σημεία, τις ωραίες μαζεμένες εκπλήξεις, δε μπορούν, ούτε *δφείλουν*, να φανταστούν όλη την ενδότερη εργασία, τις διαλεγμένες δυνατότητες, τις μεγάλες προαφαιρέσεις ενδοϊκών στοιχείων, τους λεπτούς συλλογισμούς, που τα συμπεράσματά τους παίρνουν την όψη χρησμών, με μια λέξη, την ποσότητα εσωτερικής ζωής που χρησιμοποιήθηκε από το χημικό του παραγωγού πνεύματος ή διαλέχθηκε στο διανοητικό χάος από ένα δαίμονα κατά τον τρόπον του Maxwell και αυτά τα πρόσωπα οδηγήθηκαν να φανταστούν ένα άτομο με άπειρες δυνάμεις, ικανό να δημιουργεί αυτά τα θαύματα χωρίς άλλη προσπάθεια παρά εκείνη που χρειάζεται να εκφράσει, οτιδήποτε τότε τύχει. Αυτό του μās προξενεί το έργο τότε είναι ασύμμετρο με τις δικές μας δυνάμεις της στιγμιαίας δημιουργίας. Άκόμα, μερικά στοιχεία, του έργου που ήρθαν στο συγγραφέα από κάποια ενδοϊκή τύχη, θα αποδοθούν σε κάποιο μοναδικό προτέρημα του πνεύματός του. Έτσι ο καταναλωτής γίνεται παραγωγός με τη σειρά του: παραγωγός πρώτα—πρώτα, της αξίας του έργου και έπειτα, από μια άμεση εφαρμογή της αρχής της αλληλοκρατίας (που δεν είναι στο άκρο παρά μια εκφραση αλληλοκρατίας του ένος απ’ τους τρόπους παραγωγής δια του πνεύματος) γίνεται παραγωγός της αξίας του φανταστικού ατόμου που έκανε αυτό που θαυμάζει. Ίσως, εάν οι μεγάλοι άνδρες, είχαν συνείδηση επίσης ότι είναι μεγάλοι, δε θα υπήρχαν μεγάλοι άνδρες για τον εαυτό τους.

Μ’ αυτόν τον τρόπο κι’ εδώ ήθελα να καταλήξω, αυτό το παράδειγμα, αν και πολύ ειδικό, μās κάνει να καταλάβουμε ότι η ανεξαρτησία ή η άμοιβαία άγνοια των σκέψεων και των όρων του παραγωγού και του καταναλωτού είναι σχεδόν βασική στις εντυπώσεις των έργων. Το μυστικό και η εκπλήξη που οι ειδικοί συνιστούν συχνά στα γραφτά τους βεβαιώνονται εδώ με φυσικών τρόπον.

Με λίγα λόγια, όταν μιλάμε για έργα του πνεύματος, έννοούμε, ή το τέμα μās κάποιας ενέργειας, ή την αρχή μās κάποιας ενέργειας και αυτό κάνει δυο σειρές από τροποποιήσεις που δε μπορούμε να μεταδώ-

σουμε, απ’ τις οποίες κάθε μās ζητάει ένα συμβιβασμόν ειδικόν αντίθετον με τον άλλον. Μένει μάλιστα το έργο, σαν πράγμα αισθητό. Έδώ είναι μια τρίτη εξέταση πολύ διάφορη απ’ τις δυο άλλες. Παρατηρούμε τότε ένα έργο σαν ένα *αντικείμενο*, καθαρά αντικείμενο, δηλαδή χωρίς να βάζουμε τίποτα από μās τους ίδιους, πράγμα που μπορεί να εφαρμοστεί χωρίς διάκριση σε όλα τα αντικείμενα: στάση που σημειώνεται άρκετά με την απουσία κάθε παραγωγής αξίας.

Τι δύναμη έχουμε, αυτή τη φορά, πάνω σ’ αυτό το αντικείμενο, που δεν έχει καμιά δύναμη πάνω σ’ εμάς; Άλλα έχουμε μια δύναμη πάνω σ’ αυτό. Μπορούμε να το μετρήσουμε σύμφωνα με τη φύση του, την πρόσκλιση ή της χρονικής διάρκειας, να υπολογίσουμε τις λέξεις ένος κειμένου ή τις συλλαβές ένος στίχου να διαπιστώσουμε ότι το τάδε βιβλίο έφάνηκε στην τάδε εποχή, ότι ή τάδε σύνθεση ένος ζωγραφικού πίνακα είναι ένα ξεσηκώμα του τάδε άλλου, ότι υπάρχει μισός στίχος στο Lamartine που βρίσκεται στον Thomas και ότι ή τάδε σελίδα του Victor Hugo ανήκει από το 1645 σ’ ένα άσχημο Pèrre François. Μπορούμε να καταδείξουμε ότι ο τάδε συλλογισμός είναι παραλογισμός, ότι αυτό το σονέττο είναι λανθασμένο, ότι το σχέδιο αυτού του βραχίονα είναι μια πρόκληση στην ανατομία και ότι ή τάδε χρησιμοποίηση των λέξεων, άσυνήθιστη. Όλο αυτό είναι το αποτέλεσμα λειτουργιών που μπορεί κανείς να τις παρομοιάσει με λειτουργίες καθαρά υλικές, άφου αυτές ταιριάζουν με τρόπους εφαρμογής του έργου, ή άποσπασμάτων του έργου, σε κάποιο υπόδειγμα.

Αυτή ή μεταχείριση των πνευματικών έργων δεν τά ξεχωρίζει από όλα τά τυχόν έργα. Το τοποθετεί και τά κρατάει στη σειρά των πραγμάτων και τους επιβάλλει μίαν υπαρκτή *προσδιορίση*. Ίδου το σημείο όπου πρέπει να σταματήσουμε: *Κάθε τι που μπορούμε να προσδιορίσουμε ξεχωρίζεται άμέσως από το δημιουργό πνεύμα και εναντιώνεται σ’ αυτό*. Το πνεύμα κάνει με την ίδια πράξη το ίσοδύναμο μās ύλης, πάνω στην οποία μπορεί να εργάζεται ή ένα όργανο με το οποίο μπορεί να εργάζεται. Ότι έχει καλά προσδιορίζει το πνεύμα, το τοποθετεί έξω απ’ τις παθήσει του κι’ αυτό είναι σε ότι δείχνει ότι γνωρίζεται και ότι δεν εμπιστεύεται παρά σ’ ότι δεν είναι αυτό. Αυτές

οι διακρίσεις στη γνώση του έργου, τις οποίες προδίδουν σās έπαρουσίασα και που το διαιρούν, όχι από αναζήτηση λεπτολογίας, αλλά από την πιο εύκολη αναφορά σε άμεσες παρατηρήσεις, τείνουν ν’ άποδείξουν με σαφήνεια την ιδέα, που θα μ’ έξυπερητήσει να εισαγάγω την ανάλυσή μου αυτή της παραγωγής των πνευματικών έργων. Ότι είπα μέχρι εδώ περιορίζεται σ’ αυτές τις λίγες λέξεις: *το πνευματικό έργο δεν υπάρχει παρά σίην πράξη*. Έκτός απ’ αυτήν την πράξη, ότι μένει δεν είναι παρά ένα αντικείμενο που δεν παρουσιάζει καμιά ιδιαίτερη σχέση με το πνεύμα. Μεταφέρατε το άγαλμα που θαυμάζετε σ’ ένα λαό άρκετά διαφορετικό απ’ το δικό μας: δεν είναι αυτό το άγαλμα παρά μια άσημαντη πέτρα. Ένας Παρθενών δεν είναι παρά μόνο ένα μικρό λατομείο μαρμάρων. Και όταν ένα ποιητικό κείμενο χρησιμοποιείται σαν συλλογή από δυσκολίες γραμματικές ή παραδείγματα, παύει άμέσως να είναι ένα *πνευματικό έργο*, άφου ή χρησιμοποίηση που κάνουμε είναι ολοκληρωμένα ξένη απ’ τις συνθήκες της δημιουργίας του, και απ’ το άλλο μέρος του αποκλείουμε την καταναλωτική αξία που δίνει μίαν έννοια σ’ αυτό το έργο. Ένα ποίημα στο χαρτί είναι ένα γράψιμο υποκείμενο σε ότι μπορούμε να κάνουμε από ένα γράψιμο. Άλλα μέσα σε όλες του τις πιθανότητες, υπάρχει μιά μονάχα, που τοποθετεί τέλος αυτό το κείμενο μέσα στους όρους όπου θα πάρει δύναμη και σχήμα ενέργειας. Ένα ποίημα είναι ένας λόγος που άπαιτεί και τραβάει μιά συνεχή ένωση μεταξύ της φωνής που υπάρχει και της φωνής που έρχεται και που όφείλει να έρθει. Και ή φωνή αυτή πρέπει να είναι τέτοια ώστε να επιβάλλεται και να έμπνεύσει την συγκινητική κατάσταση που της είναι το κείμενο ή μοναδική προφορική εκφραση. Αφαιρέστε τη φωνή και τη φωνή που χρειάζεται, όλο γίνεται αδιαιρέσιμα. Το ποίημα μεταβάλλεται σε μιά συνέχεια σημείων, που είναι ένωμένα για να σχεδιαστούν υλικά τά μèn έπειτα από τά δέ. Γι’ αυτούς τους λόγους δε θα πάψω να καταδικάζω τη μισητή μέθοδο που συνίσταται στο να κάνει κατάχρηση των έργων των καλύτερων για να δημιουργήσει και να άναπτύξει το αισθημα της ποιήσεως στους νέους, στο να μεταχειρίζεται τά ποιήματα σαν πράγματα, στο να τά κομματιάσει σαν να μίην ήταν τίποτα ή σύνθεση, σιω να άνέχεται, αν όχι να άπαιτεί, να απαγγέλλονται με τον τρόπο που ξέρουμε, και να χρησιμοποιούν σαν δοκιμές μνήμης ή όρθογραφίας με μιά λέξη ν’ άφαιρούν την ουσία αυτών των έργων, ότι τά κάνει να είναι ότι, είναι, και όχι όλα τά άλλα, και ότι τους δίνει την κατάλληλη αξία τους και το χαρακτήρα τους.

Η έκτέλεση του ποιήματος είναι το ποίημα. Έκτός απ’ αυτήν, οι σειρές αυτές των λέξεων των μαζεμένων μ’ έναν τρόπον πε-

ρίεργον, είναι κατασκευές άνεξήγητες. Τά πνευματικά έργα, ποιήματα ή άλλα, δεν αναφέρονται παρά σε ότι τά κάνει να γεννηθούν, σε ότι τά έκανε να γεννηθούν και σε τίποτα άλλο. Χωρίς άμφιβολία, διαφορές μπορούν να φανερωθούν άνάμεσα στις ποιητικές έρμηγεις ένος ποιήματος, άνάμεσα στις έντυπώσεις και τις σημασίες ή μάλλον στις άλληλεις που προκαλούν την έπίδραση του έργου, στον έναν ή στον άλλον. Άλλα νά, που αυτή ή κοινότητα παρατήρησης πρέπει να πάρη στη σκέψη μιά σημασία πρώτου μεγέθους: αυτή ή δυνατή ποιητική των νομίμων έντυπώσεων ένος έργου είναι ή ίδια ή σφραγίδα του πνεύματος. Άνταποκρίνεται άλλωστε, στο μεγαλύτερο μέρος των φωνών που έχουν προσφερθεί στο συγγραφέα κατά την παραγωγή του έργου. Και κάθε πράξη άκόμη του πνεύματος, σαν να συνοδεύεται από μιά κάποια άτμόσφαιρα άοριστίας περισσότερο ή λιγώτερο αισθητή. Ζητώ συγγνώμη γι’ αυτή την έκφραση. Δε βρίσκω καλύτερη απ’ αυτή. Άς τοποθετηθούμε στην κατάσταση όπου μās μεταφέρει ένα έργο, από αυτά που μās αναγκάζουν να τά επιθυμούμε τόσο πιο πολύ όσο τά κατέχουμε περισσότερο, ή που μās κατέχουν περισσότερο. Βρισκόμαστε τότε μοιρασμένοι άνάμεσα σε συναισθήματα νεογέννητα που ή έναλλαγή και ή αντίθεση αυτών είναι πολύ αξιοσημείωτες. Αισθανόμαστε, απ’ το ένα μέρος, ότι το έργο που έχει επίδραση σε μās μās ταιριάζει τόσο πολύ, ώστε δε μπορούμε να τό καταλάβουμε διαφορετικό. Μάλιστα σε μερικές περιπτώσεις παρό πολύ μεγάλης ευχαρίστησης, αισθανόμαστε ότι μεταμορφωνόμαστε με κάποιον βαθύν τρόπον, για να προξενήσουμε στον εαυτό μας εκείνο που ή αισθητική του δύναμη είναι ικανή για τέτοια άφθονία ήδονής και άμεσης κατανόησης. Άλλα δεν αισθανόμαστε λιγώτερο δυνατά, και σαν με μιά τελείως άλλη έννοια, ότι το φαινόμενον που προκαλεί και αναπτύσσει σε μās αυτήν την κατάσταση, που μās επιβάλλει τη δύναμη, θα μπορούσε να μίην υπάρχει, και μάλιστα, θα έπρεπε να μίην υπάρχει, και κατατάσσεται στο άπθανο.

Καμιά φορά που ή άπόλαυσή μας ή ή χαρά μας είναι δυνατή, δυνατή σαν ένα γεγονός, ή ύπαρξη και ο σχηματισμός του μέσου, του έργου που γεννάει τη συγκίνησή μας, μās φαίνονται τυχαία. Αυτή ή ύπαρξη μās φαίνεται το άποτέλεσμα μās έξαρτικής σύμπτωσης, ένος δώρου μεγαλόπρεπου της τύχης, και σε τούτο (ας μίην ξεχάσουμε να τό σημειώσουμε) ανακαλύπτεται μιά ιδιαίτερη άναλογία άνάμεσα σ’ αυτήν την έντύπωση ένος έργου τέχνης και στην έντύπωση μερικών θεαμάτων της φύσεως: γεωλογική σύμπτωση ή περαστικοί συνδυασμοί από φως και άποχρώσεις στο βραδυόν ουρανόν.

Κάποτε δεν μπορούμε να φαντασθούμε

(*) Συνέχεια απ’ το προηγούμενο.

ὅτι κάποιος ἄνθρωπος ὅπως ἐμεῖς εἶναι ὁ δημιουργὸς ἐνὸς τόσο ἀξιοπρεπῶς εὐεργετήματος, καὶ ἡ δόξα πρὸς τοῦ δίνομε εἶναι ἢ ἔκφραση τῆς ἀδυναμίας μας. Ἀλλὰ ὅποιοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι ὁ τεμαχισμὸς αὐτῶν τῶν παιγνιδίων ἢ αὐτῶν τῶν δραμάτων, πρὸς συμπληρῶνται στὸν παραγωγὸ, τὸ κάθε τι πρέπει νὰ τελειοποιεῖται στὸ ὄρατο ἔργο καὶ νὰ βρῆται ἀπ' αὐτὸ τὸ ἴδιο γεγονός, ἕναν προσδιορισμὸ τελικὸν ἀπὸλυτο. Αὐτὸ τέλος εἶναι ἡ ἀποπεράτωση μᾶς σειρᾶς ἐσωτερικῶν μεταρρυθμίσεων τόσο ἀναπόσπαστο ὅσο θὰ θέλωμε ἀλλὰ πρὸς πρέπει νὰ ὀρισθοῦν ἀναγκαστικὰ κατὰ τὴ στιγμή πρὸς τὸ χέρι ἐνεργεῖ, μὲ μίαν μοναδική προσαγωγή, ἐπιτυχήμενὴ ἢ ὄχι. Λοιπὸν, αὐτὸ τὸ χέρι, αὐτὴ ἡ ἐξωτερικὴ πράξις ὀρίζει ἀναγκαστικὰ κατὰ τὴν ἀσκήσια τὴν κατὰστασιν ἀοριστίας, γιὰ τὴν ὅποια μίλησα. Τὸ πνεῦμα πρὸς δημιουργεῖ φαίνεται ἐξ ἄλλου νὰ ζητᾶ νὰ ἀποτυπώσῃ στὸ ἔργο τοῦ χαρακτήρες τελείως ἀντίθετους ἀπὸ τοὺς δικούς του. Φαίνεται νὰ διαφεύγει σ' ἕνα ἔργο ἢ ἀκαταστασία, ἢ ἀσάφεια, ἢ ἀσυνέπεια πρὸς γνωρίζεται καὶ πρὸς ἀποτελοῦν τὸν κανονισμὸν τοῦτο πρὸς συχνά. Καὶ λοιπὸν, ἐνεργεῖ ἐναντίον τῶν μεσολαβήσεων σὲ ὅλες τῆς ἐννοιες καὶ παντός εἶδους πρὸς πρέπει νὰ ὑπομένει σὲ κάθε στιγμή. Ἀναρροφᾶ τὴν ἀτέλειωτη ποικιλία τῶν συμπτώσεων. Ἀποκρούει τῆς ὅποιοσδήποτε ἀντικαταστάσεις εἰκόνων, συγκινήσεων, παρορμήσεων καὶ ἰδῶν πρὸς ἐμποδίζουσι τῆς ἄλλες ἰδέες. Ἀγωνίζεται ἐναντίον σ' ἐκεῖνο πρὸς εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ παραδέχεται νὰ παράγει, ἢ νὰ ἐκφράζει καὶ γενικὰ ἐναντίον τὴν φύσιν τοῦ κατὰ τὴν στιγμιαία ἢ τυχαία δύναμὴ τοῦ κατὰ τὴν διάρκεια τῆς μελέτης τοῦ, βουίζει αὐτὸ τὸ ἴδιο, γύρω ἀπ' τὸ σημείο τοῦ ἀναγνώρισης. Τὸ κάθε τι τοῦ εἶναι καλὸ γιὰ νὰ διασκευαζέται.

Ἡ ἄγιος Βερνάρδος παρατηροῦσε «ἡ ὅμοι ἐμποδίζει τὸ λογισμὸ» Ἀκόμη μάλιστα στὸ πρὸς κεφάλι ἢ ἀντιλογία εἶναι ὁ κανὼν ἢ ὁ σωστὴ συνέπεια εἶναι ἢ ἐξαιρέση. Καὶ αὐτὴ ἢ ἴδια ἀκρίβεια εἶναι ἕνα τέχνασμα τοῦ λογικεύμενου, τέχνασμα πρὸς ἀποτελεῖται, ὅπως ὅλα ἐκεῖνα πρὸς ἐφευρίσκει τὸ πνεῦμα ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ, γιὰ νὰ μετατρέπεται σὲ ἕλη τὰ στοιχεῖα σκέψης, ὅτι ὀνομάζει «ἐννοιες» μὲ σχῆμα κύκλων ἢ περιρῶν, γιὰ νὰ δώσει μίαν διάρκειαν ἀνεξάρτητη τῶν ἐναλλαγῶν τοῦ πνεύματος σ' αὐτὰ τὰ πνευματικὰ ἀντικείμενα, διότι ἢ λογική, ἐπιτελεῖται ἀπὸ κάθε τι, εἶναι μίαν φιλοσοφικὴ παρατήρηση ἐπὶ τὴν διάρκειαν τῆς τέχνης τῶν σημειώσεων. Ἀλλὰ νὰ μίαν περίστασιν πολὺ ἐκπληκτικὴ: Αὐτὴ ἢ πάντοτε προφανῆς διασπορὰ ἐνδιαφέρεται καὶ συντρέχει γιὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἔργου σχεδὸν ὅσον καὶ αὐτὴ ἢ ἴδια ἢ συγκέντρωση. Τὸ πνεῦμα στὸ ἔργο πρὸς ἀγωνίζεται ἐναντίον τὴν ἀσάφειάν τοῦ, ἐναντίον τὴν συνθετικὴ ἀνησυχία τοῦ καὶ τὴν ἴδια τοῦ ποικιλία, ἐναντίον τὴν

διάλυση ἢ τὴν φυσικὴ ἐκπτώση ἀπὸ κάθε ἐκδήλωση ἐιδικευμένη βρίσκει, ἀπ' τ' ἄλλο μέρος, σ' αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν κατὰστασιν, μέσα ἀσύγκριτα. Ἡ ἀσάφεια, ἢ ἀσυναρτησία, ἢ ἀσυνέπεια γιὰ τῆς ὅποιες μίλησα, πρὸς εἶναι στὸ πνεῦμα στεναχώριες καὶ ὄρια τὴν ἐπιχειρήσει κατὰσκευῆς ἢ συνθέσης: πολὺ ἀδιάκοπος, τοῦ εἶναι ἐπίσης πολὺ καλοὶ θησαυροὶ δυνατοτήτων, πρὸς προαισθάνεται τὸν πλοῦτον στὸ πλησίασμα τῆς στιγμῆς ἀκριβῶς, ὅπου συμβουλεύεται τὸν ἑαυτὸν τοῦ. Αὐτὰ τοῦ εἶναι ἀποθέματα ἀπ' τὰ ὅποια μὴ πρὸς νὰ περιμένει τὸ πᾶν, λόγοι νὰ ἐλπίζει ὅτι ἢ λύση, τὸ σημεῖο, ἢ εἰκόνα, ἢ λέξις πρὸς λείπει, εἶναι πρὸς κοντὰ σ' αὐτὸ ἀπ' τὸ τὸ βλέπει. Μπορεῖ πάντοτε νὰ προαισθάνεται στὸ μυσσοκόμο τὴν ἀλήθειαν ἢ τὴν περιζήτητη ἀπόφασιν πρὸς γνωρίζει ὅτι εἶναι τὴν διάθεσιν ἐνὸς τίποτος, αὐτὴς τῆς ἀσημαντικῆς μάλιστα ἀταξίας πρὸς φαινόταν ὅτι τὸ ἀπασχολοῦσε καὶ τὸ ἀπομάζωνε ἀόριστα. Καμιά φορὰ ὅτι εὐχόμεστε νὰ δοῦμε νὰ φαίνεται σὲ σκέψη μας (καὶ μάλιστα μίαν ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν) μᾶς εἶναι σὲ ἕνα πρὸς ἀπύμνητο ἀντικείμενον πρὸς θὰ εἶχαμε στὰ χέρια καὶ θὰ ψηλαφούσαμε διὰ μέσῳ ἐνὸς ὑφάσματος πρὸς τὸ σκεπάσει καὶ τὸ κρύβει ἀπὸ τὰ μάτια μας. Ἀνήκει καὶ δὲν ἀνήκει σὲ μᾶς καὶ ἢ ἐλάχιστη συμπύκνωση τὸ φανερώσει. Καμιά φορὰ ζητᾶμε ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει, ἔχοντάς το ἔξηγησε διὰ τῶν περιστάσεων.

Τὸ ζητᾶμε, σταματημένοι προοστὰ δὲν ἔξομα σὲ ποιο σύνολο γνώσεων πρὸς μᾶς εἶναι ἐξ ἴσου προφανῆς κ' ἀπ' τῆς ὅποιες καμιά δὲν ἀποσπᾶται ἀκόμη γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει τὴν ἀπαιτήσιν ἡμῶν. Ζητᾶμε ἀπ' τὸ πνεῦμα μας μίαν ἐκδήλωση ἀνισότητος. Παρουσιάζομε στοὺς ἑαυτούς μας τὴν ἐπιθυμία μας ὅπως βάζουν ἕνα μαγνητὴ στὸ μίγμα μᾶς συνθετικῆς σκόνης ἀπ' ὅπου ἕνας κόκκος σιδήρου θ' ἀποσπασθεῖ ἄμεσως.

Φαίνεται ὅτι ὑπάρχει σ' αὐτὴν τὴν τάξιν τῶν διανοητικῶν πραγμάτων, κάποιες σχέσεις πολὺ μυστηριώδεις *μεταξὺ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ γεγονότος*. Δὲν θέλω νὰ πῶ ὅτι ἢ ἐπιθυμία τοῦ πνεύματος δημιουργεῖ ἕνα εἶδος στάδιου ἐνεργείας πολὺ πρὸς πολύπλοκο ἀπὸ ἕνα μαγνητικὸ καὶ πρὸς πῆρε τὴν δύναμιν νὰ προσκαλεῖ ὅτι μᾶς ταιριάζει.

Αὐτὴ ἢ εἰκόνα εἶναι ἕνας τρόπος, ἕνα γεγονός παρατήρησης πρὸς θὰ ἐπανελέθω ἀργότερα. Ἀλλὰ ὅποιοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἢ εὐκρίνεια, ἢ σαφήνεια, ἢ δύναμιν, ἢ ὁμορφία τοῦ πνευματικῶν γεγονότος, πρὸς τελειώνει τὴν ποσοδοκίαν μας, πρὸς συμπληρώνει τὴν σκέψιν μας, ἢ γεννάει τὴν ἀμφιβολίαν μας, τίποτα δὲν εἶναι ἀκόμη ἀμετάφραστο. Ἐδῶ, ἢ ἀκόλουθη στιγμή ἔχει ἀπὸλυτη δύναμιν στὸ προῖόν τῆς προηγούμενης στιγμῆς. Τὸ πνεῦμα περιορισμένο τὴν ἴδια τοῦ οὐσίας δὲν διαθέτει τὴν τελειότητα καὶ δὲν μπορεῖ νὰ δεθεῖ αὐτὸ τὸ ἴδιο. Ὅταν λέμε ὅτι ἢ γνώμιν μας στὸ τὰδε σημείο εἶναι ὀριστικὴ, τὴ λέμε

γιὰ νὰ τὴν κάνουμε τέτοια.

Ἔχουμε καταφύγιον τοῦς ἄλλους. Ὁ ἦχος τῆς φωνῆς μας βεβαιώνει περισσότερο ἀπ' ὅτι αὐτὸς ὁ ἰσχυρὸς ἐσωτερικὸς λόγος, πρὸς αὐτὴ ἢ φωνὴ ἰσχυρίζεται ὅτι ἐμεῖς τὸν σχηματίζομε. Ὅταν ἰσχυρίζομαστε ὅτι ἔχουμε τελειώσει κάποιαν σκέψιν δὲν εἴμαστε ποτὲ βεβαιωμένοι ὅτι θὰ μπορούσαμε νὰ ξαναπιστοῦμε μ' αὐτὴ χωρὶς νὰ τελειοποιήσομε ἢ χωρὶς νὰ καταστρέψομε ὅτι ἀποφασίζομε. Γι' αὐτὸ ἢ ζῶν τοῦ πνεύματος ἔρχεται σὲ ῥῆσιν μὲ τὸν ἑαυτὸν τῆς, μόλις ἐφαρμόζεται ἕνα ἔργο. Κάθε ἔργο ἀπαιτεῖ ἐνεργείας ἐκούσας (ἂν καὶ ἐπιδέχεται πολλοὺς παράγοντας στοὺς ὁποίους αὐτὸ πρὸς ὀνομάζομε *θέλησιν* δὲν ἔχει καμιά θέσιν). Ἀλλὰ ἢ θέλησιν μας, ἢ ἐκφορῆσιν νὰ τελειοποιήσομε ἢ δοκιμάσει νὰ στραφῇ πρὸς τὸ ἴδιο τὸ πνεῦμα μας καὶ νὰ προσπαθήσει νὰ ὑπακούσει περιορίζονται πάντοτε σὲ μίαν ἀπὸ τῆς ἀπόφασιν τὴν φύλαξις ἢ τὴν ἀνανέωση μερικῶν ὄρων. Πραγματικὰ, δὲν μπορούμε νὰ ἐνεργοῦμε κατ' εὐθειαν πρὸς μόνον τὴν ἐλευθερίαν τοῦ συστήματος τοῦ πνεύματός μας. Χαμηλώνομε τὸ βαθμὸν αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ ὅσο γιὰ τὸ ὑπόλοιπο θέλω νὰ πῶ γιὰ τῆς μεταρρυθμίσεις καὶ γιὰ τῆς ἀντικαταστάσεις πρὸς αὐτὸς ὁ καταναγκασμὸς ἀφήνει σὲν δυνατούς, περιμένομε ἀπλᾶ νὰ δημιουργηθεῖ αὐτὸ πρὸς ἐπιθυμοῦμε, γιὰ τὸ δὲν μπορούμε παρὰ νὰ τὸ περιμένομε. *Δὲν ἔχουμε κανένα μέσο νὰ ἐπιτύχομε ὅτι εὐχόμεστε νὰ ἀποκτήσομε*. Γιὰ τὴν αὐτὴ ἢ ἀκρίβεια, αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα πρὸς ἐλπίζομε καὶ ἢ ἐπιθυμία μας εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδια διανοητικὴ οὐσία καὶ ἴσως στεναχωρεῖ τὸ ἕνα τὸ ἄλλο ἀπὸ τὴν ἀνασφάλωσιν ἐνεργείας. Ἔξομα ὅτι συμβαίνει πολὺ συχνά, ὅστε ἢ ἐπιθυμητὴ λύση νὰ μᾶς ἔρχεται ἔπειτα ἀπὸ ἕνα χρονικὸ διάστημα ἀδιαφορίας πρὸς τὸ πρόβλημα καὶ σὲ τὴν ἀμοιβὴ τῆς ἀποδοσμένης ἐλευθερίας στὸ πνεῦμα μας. Αὐτὸ πρὸς πρὶν ἀπὸ λίγο εἶτα καὶ πρὸς ἐφαρμόζεται πρὸς εἰδικὰ στὸν παραγωγὸ εἶναι ἐξαιρετικὸν καὶ ἀπὸ τὸν καταναλωτὴν τοῦ ἔργου. Σ' αὐτὸν ἐδῶ, ἢ παραγωγὴ ἀξίας, πρὸς θὰ εἶναι π.χ. ἢ κατανόησιν, τὸ δημιουργημένον ἐνδιαφέρον, ἢ προσσάθεια πρὸς θὰ δαπανήσει γιὰ τὴν πρὸς ὀλόκληρη ἀπόκτησιν τοῦ ἔργου, θὰ δώσει ἀφορμὴν γιὰ ἀνάλωγες παρατηρήσεις. Νὰ δεσμευομαι τὴν σελίδα πρὸς πρέπει νὰ γράφω ἢ σ' αὐτὴν πρὸς θέλω νὰ καταλάβω, μιᾶν καὶ στῆς δύο περιπτώσεις σὲ μίαν φάσιν μικρότερης ἐλευθερίας. Ἀλλὰ καὶ στῆς δύο περιπτώσεις αὐτὸς ὁ περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας μου μπορεῖ νὰ παρουσιασθεῖ μὲ δύο εἶδη τελείως ἀντίθετα. Ἄλλοτε τὸ ἴδιο μου τὸ ἔργο μὲ παροτρύνει νὰ τὸ ἐξακολουθήσο, καὶ χωρὶς νὰ τὸ αἰσθάνομαι ὅσον ἕνα κόπο, σὲ ἕνα ἀπομάζωσιν ἀπὸ τὸν δρόμον τὸν πρὸς φυσικὸ τοῦ πνεύματός μου, παραδίνομαι σ' αὐτὸ, καὶ προχωρῶ μὲ τὴν ζῶν στὸ δρόμον πρὸς γίνεται σκοπὸς μου, ὅστε ἢ ἐντύπωσιν τοῦ κόπου ἀπὸ αὐτὸ ἐλαττώνεται, ὡς τὴν στιγμή πρὸς

σχοτεινιάζει αἴφνης πραγματικὰ τὴ σκέψιν, καὶ συγγέει τὴν κανονικὴ κίνησιν τῶν ιδεῶν γιὰ νὰ ἀνασυγκροτήσει τὴν ἀταξία τῶν κανονικῶν ἀναλλαγῶν μὲ σύντομη περίοδον, τὴν κατὰστασιν τῆς διασπαστικῆς καὶ καθησυχαστικῆς ἀδιαφορίας. Ἄλλοτε πάλιν, ὁ καταναγκασμὸς εἶναι στὸ πρὸς ἐπίπεδο ἢ φύλαξις τῆς διεύθυνσιν συνεχῶς περισσότερο καταναγκαστικὴ, ἢ ἔργασία γίνεται πρὸς αἰσθητὴ ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμά τῆς, τὸ μέσον ἀντικείμενον πρὸς σκοπὸ, καὶ ἢ ἔνταση τοῦ πνεύματος πρέπει νὰ τροποδοτεῖται μὲ μέσα διαρκῶς περισσότερο προσωρινὰ καὶ διαρκῶς περισσότερο ξένα ἀπ' τὸ ἰδανικὸ ἀντικείμενον τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ διατηρεῖ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνεργείαν, ἀπέναντι ἐνὸς κόπου γρήγορα ἀνυπόφορου. Ἐδῶ εἶναι μίαν μεγάλη ἀντίθεσιν ἀνάμεσα στὰ δύο εἶδη τῆς ἀντοχῆς καὶ προσοχῆς τοῦ πνεύματός μας. Θὰ μὲ ἐξυπηρετήσει νὰ σὰς δεῖξω ὅτι ἢ φροντίδα πρὸς ἔχω λάβει νὰ δεῖξω κάθε εἶδος, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ λογαριαζέται κανεῖς τὰ ἔργα παραγωγῆς ἢ καταναλώσιν πρὸς σὴν πράξιν, δὲν εἶχε τίποτε τὸ ὁμοίωμορον μ' αὐτὸ πρὸς μπορούμε νὰ παρατηρήσομε. Καμιά φορὰ, ἐξ ἄλλου, μᾶς προμηθεῖται τὸ μέσον νὰ κάνομε μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ πνεύματος μίαν διάκρισιν πολὺ ἐνδιαφέρουσα. Μεταξὺ αὐτῶν τῶν ἔργων ἢ χρῆσιν δημιουργεῖ μίαν κατηγορία λεγόμενῃν τῶν ἔργων τέχνης. Δὲν εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ διευκρινήσῃ κανεῖς αὐτὸν τὸν ὄρον, ἐὰν καμιά φορὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸν διευκρινήσῃ. Κατὰ πρὸς δὲν διαφεύγει τίποτα τὴν *παραγωγὴν* τῶν ἔργων, πρὸς μὲ ἀναγκάζει καθαρά νὰ δημιουργήσο μίαν κατηγορίαν τοῦ ἔργου τέχνης. Βρίσκω λίγο παντοῦ, στὰ ἀνεύματα, προσοχῆς, ἔρευνες, σαφήνεια ἀπροσδόκητη καὶ νύχτες σκοτεινῆς, αὐτοσχεδιάσματα καὶ δοκιμῆς ἢ ἐπαναλήψεις πολὺ ἐπιμονές. Ἐπάρεται σ' ὅλες τῆς ἐπίσεις τοῦ πνεύματος φορτὰ καὶ ὀστάσεις ἢ σύνθεσις καὶ ἢ ἀποσπᾶται ἢ μέθοδος καὶ τὸ ἀντίθετό τῆς ἢ τύχην μὲ χίλια σχήματα. Καλλιτέχνες, σοφοί, ὅλοι ταυτίζονται στὸν τεμαχισμὸ αὐτῆς τῆς παράξενης ζῶσις τῆς σκέψης. Μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι σὲ κάθε στιγμή ἢ διαφορά τῆς λειτουργίας τῶν πνευματικῶν τῶν ἔργων εἶναι δυσκοδιόδοκτη. Ἀλλὰ ἐὰν φέρομε τὸ βλέμμα στὰ ἀποτελέσματα τῶν τελειωμένων ἔργων, ἀνακαλύπτουμε σὲ μερικά μίαν ἰδιαιτέραν ἰδιότητα πρὸς τὰ συναρροφῆσαι καὶ τὰ κάνει διάφορα ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα. Τὸ τὰδε ἔργο πρὸς θέσαμε κατὰ μέρος διαφεύγει σὲ ὀλόκληρῳ μέρῳ τῶν ὁπίων καθε ἕνα ἐπιτρέπει ἀπὸ τὴν ἢ δημιουργήσῃ μίαν ἐπιθυμίαν, καὶ ἀπὸ τὴν ἢ ἢ ἀνοητοῖται. Τὸ ἔργο μᾶς προσφέρει σὲ κάθε μέρος τοῦ, συγχρόνως τὴν *τροφήν* καὶ τὸ *ἐρεθιστικὸν*. Ἐπιναίει συνεχῶς σὲ μᾶς μίαν δίψαν καὶ μίαν πηγὴν. Γιὰ ἀνταμοιβὴν σὲ ὅτι τοῦ παραχωροῦμε ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν μας, μᾶς δίνει τὴν ἀγάπην τῆς ὑποταγῆς, πρὸς μᾶς ἐπιβάλλει καὶ τὸ αἰσθητὴ ἐνὸς τρόπου εὐχάριστου ἀμέσης γνώσης καὶ ὅλο αὐτὸ, δαπανώντας

πρός μεγάλη μας ευχαρίστηση, τη δική μας ενέργεια που επικαλείται με έναν τρόπο τόσο σύμφωνο στην πιο ευνοϊκή απόδοση των οργανικών μας μέσων, ώστε η έντύπωση της προσπάθειας γίνεται μόνη της μεθυστική και αισθανόμαστε τους εαυτούς μας κάτοχους για να έχουμε μεγαλόπρεπα κυριευθεί. Σ' αυτή την περίπτωση όσο περισσότερο δίνουμε τόσο περισσότερο θέλουμε να δίνουμε πάντα νομίζοντας ότι πέρνουμε. Η ψευδαίσθηση ότι πράττουμε, εκφράζουμε, ανακαλύπτουμε, κατανοούμε, αποφασίζουμε, νικάμε, μάς εμπυχώνει. Όλα αυτά τα αποτελέσματα που καμιά φορά οδηγούν στο θαύμα είναι έξοκλήρου σιγμιαία όπως κάθε τι που διαθέτει αισθητική δύναμη κάνουν επίθεση απ' τον πιο σύντομο δρόμο. Τα στρατηγικά σημεία, που διοικούν την ευαίσθητη ζωή μας περιορίζουν απ' αυτήν τη διανοητική μας διαθεσιμότητα, επιταχύνουν, αναβάλλουν ή μάλιστα κανονίζουν τις διάφορες ενέργειες, που ή συμφωνία ή διαφωνία τους μάς δίνει όλες τις διακυμάνσεις της αισθητικής συγκίνησης της ζωής από την απόλυτη γαλήνη μέχρι την τρικυμία. Η μόνη φωνή του βιολοντσέλου εξασκεί σε πολλούς ανθρώπους μίαν αληθινή κυριαρχία των σπλάχνων. Υπάρχουν λέξεις που ή συχνή τους χρήση από ένα συγγραφέα, μάς φανερώνει ότι είναι σ' αυτόν πολύ διαφορετικά προικισμένες με απήχηση, και κατά συνέπεια με δύναμη θετικά δημιουργική, που δεν είναι τέτοιες γενικά. Έδω είναι ένα παράδειγμα, αυτών των προσωπικών εκτιμήσεων αξίας, αυτών των μεγάλων αξιών για ένα μόνον, που παίζουν βέβαια έναν πολύ ωραίο ρόλο στην πνευματική παραγωγή όπου ή ιδιορρυθμία είναι ένα στοιχείο πρώτης σημασίας. Αυτές οι σκέψεις θα μάς εξυπηρετήσουν να φωτίσουμε λίγο τη σύσταση της ποίησης, που είναι αρκετά μυστηριώδης. Είναι παράξενο ότι αγωνιζόμαστε να σχηματίσουμε ένα λόγο που πρέπει να διατηρεί όρους ταυτόχρονα τελειώς ετερόκλιτους: Μουσικούς, λογικούς, εκφραστικούς παραινετικούς και που απαιτούν ένα δεσμό συνεχόμενο ή συντηρούμενο μεταξύ ρυθμού και σύνταξης, μεταξύ του ήχου και της έννοιας. Αυτά τα μέρη είναι χωρίς κατανοητές σχέσεις μεταξύ τους. Μας χρειάζεται να δώσουμε την ψευδαίσθηση της βα-

θειάς οικειότητας. Για πιο καλό όλο αυτό; Η πιστή φύλαξη των ρυθμών των ομοιοκαταληξιών της λεκτικής μελωδίας, εμποδίζει τις άμεσες κινήσεις της σκέψης μας και να ότι δεν μπορού να πω αυτό που θέλω... **Αλλά τι λοιπόν θέλω;** Νά το ερώτημα. Συμπεραίνουμε ότι χρειάζεται έδω να θέλουμε ότι πρέπει να θέλουμε, για να συμφωνούν ή σκέψη, ή γλώσσα και οι συνθηκές της, που δανείζονται απ' την εξωτερική ζωή, ο ρυθμός και οι τόνοι της φωνής, που είναι κατ' ευθείαν πράγματα της ύπαρξης, και αυτή ή συμφωνία απαιτεί θυσίες αμοιβαίες απ' όπου ή πιο αξιολογώμενη είναι αυτή που οφείλει να δέχεται τη σκέψη. Κάποτε θα εξηγήσω πώς αυτή ή άλλοίωση σημειώνεται στη γλώσσα των ποιητών και ότι υπάρχει μιαν γλώσσα ποιητική στην οποία οι λέξεις δεν είναι πια οι λέξεις της πρακτικής κι ελεύθερης χρήσης. Δεν συνεταιρίζονται πια κατά τα ίδια έλκτική δύναμη, είναι επιβαρυνμένες με δυο αξίες ταυτόχρονα βαλμένες και με σημασίες ισοδύναμες: ο ήχος τους και το σιγμιαίο ψυχικό αποτέλεσμα τους. Κάνουν να σκεπτόμαστε αυτούς τους πολύπλοκους άρτιμους γεωμετρών και ζευγάριμα της **ευκολομετάβλητης φωνητικής** με την **ευκολομετάβλητη σηματική** γεννάει προβλήματα εξάπλωσης και συνάντησης που οι ποιητές λύνουν με μάτια δεμένα—άλλα τα λύνουν (και έδω είναι ή ουσία) από **ΚΑΙΡΟ ΣΕ ΚΑΙΡΟ...** **Από Καιρό σε Καιρό**, να ή μεγάλη λέξη!

Νά ή άβεβαιότητα, να ή άνομοιότητα των σιγμιαίων και των ατόμων. Έδω είναι το κύριο έργο μας. Θα πρέπει να ξαναρχόμαστε για πολύ, γιατί όλη ή τέχνη, ποιητική ή όχι, αποτελείται από το να υπερασπίζεται κανείς από αυτή την άνομοιότητα της σιγμιαίας. Ότι πριν από λίγο σκιαγράφησα σ' αυτήν την περιληπτική εξέταση της γενικής ιδέας του έργου, πρέπει να με οδηγήσει να δείξω τέλος την προαπόφαση που έχω εκλέξει για να εξερευνήσω στον άπεραντο τομέα της παραγωγής των πνευματικών έργων. Προσπαθήσαμε, σε μερικές σιγμιαίες, να σάς δώσουμε μιαν ιδέα των πολύπλοκων αυτών ζητημάτων, στα οποία μπορεί κανείς να πη ότι το κάθε τι παρεμβαίνει την ίδια στιγμή, και στα οποία συνδυάζεται ότι υπάρχει πιο βαθύ στον άν-

θρωπο μ' ένα ποσό εξωτερικών παραγόντων. Όλο αυτό συγκεφαλαιώνεται σ' αυτό τον κανόνα ότι: στην παραγωγή του έργου, **Η ΠΡΑΞΗ ΕΡΧΕΤΑΙ Σ' ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΟ ΑΝΕΞΗΓΗΤΟ.** Μιαν θεληματική πράξη πού, σε κάθε μιαν απ' τις τέχνες είναι αρκετά πολυσύνθετη, που μπορεί ν' απαιτεί μεγάλες εργασίες, φροντίδες απ' τις πιο έντονες, γνώσεις πάρα πολύ εξακριβωμένες, έρχεται να προσαρμοσθή στην ενέργεια της τέχνης σε μιαν κατάσταση τελειωμένη που δεν αναφέρεται σε κανένα αντικείμενο προσδιορισμό, που να μπορού να καθορίσουν και να φθάσουν μ' ένα σύστημα πράξεων ομοιόμορφα καθορισμένων και τουτό να τείνει σ' αυτό το έργο, του οποίου ή έντύπωση πρέπει να ξαναδημιουργήση σε κάποιον μιαν κατάσταση ανάλογη—δεν λέω όμοια (αφού δε θα μάθουμε απ' αυτό ποτέ τίποτα) αλλά ανάλογη με την αρχική κατάσταση του παραγωγού.

Έτσι από το ένα μέρος το **ανεξήγητο**, από το άλλο μιαν πράξη αναγκαστικά τελειωμένη από το ένα μέρος **μιαν κατάσταση** καμιά φορά μιαν μόνη αισθητική έντύπωση δημιουργική αξίας και παρόρμησης, κατάσταση που ο μόνος χαρακτήρας της είναι ότι δεν ανταποκρίνεται σε κανένα όριο τελειωμένο της πείρας μας απ' το άλλο μέρος ή **πράξη** δηλ. ο αναγκαίος προσδιορισμός αφού μιαν πράξη είναι μιαν θαυμάσια δραπέτευση, έξω από τον κλειστόν κόσμο του δυνατού και μιαν εισαγωγή στον κόσμο του γεγονότος και αυτή ή πράξη συχνά δημιουργεί ενάντια στο πνεύμα με όλες του τις ακριβολογίες βγαλμένο απ' το άβέβαιο, όπως ή πάνοπλη Αθηνά ή γεννημένη απ' το πνεύμα του Δία, γερασμένη εικόνα γεμάτη ακόμα από φρόνηση.

Στον καλλιτέχνη συμβαίνει πραγματικά—αυτή είναι ή πιο ευνοϊκή περίπτωση—ώστε ή ίδια ή εσωτερική κίνηση παραγωγής του δίνει συγχρόνως και χωρίς διάκριση την παρόρμηση, τον εξωτερικόν σκοπό και τα μέσα ή τα τεχνικά ουστήματα της πράξης. Θεμελιώνεται γενικά ένας κανονισμός για εκτέλεση κατά τον όποτον υπάρχει μιαν εναλλαγή περισσότερο ή λιγότερο ζωηρή, ανάμεσα στις απαιτήσεις, στις γνωριμίες, στις προθέσεις στα μέσα, στη διανοητική έργα-

σία και στα όργανα, σ' όλα τα στοιχεία ενέργειας, μιαν ενέργειας που το διεγερτικό της δεν κείται στον κόσμο όπου κείται οι σκοποί της συνηθισμένης ενέργειας, και κατά συνέπεια δεν μπορεί να δώσει άφορη σε μιαν πρόβλεψη, που όριζει τον τύπο των πράξεων για εκτέλεση για να τον φτάσει σίγουρα.

Τέλος θυμίζοντας στον εαυτό μου αυτό το γεγονός το τόσο αξιόλογο (αν και πολύ λίγο προσεγγμένο, μου φαίνεται) **την εκτέλεση ενός έργου**, σαν αποτέλεσμα, έκβαση, όρισμό τελικό μιαν κατάσταση που είναι ανέκφραστη με όρισμένους όρους (δηλαδή που ακυρώνει ακριβώς την αισθητική έντύπωση) που έχω παραδεχτή την απόφαση να πάρω για γενικόν τύπο αυτού του μαθήματος τον τύπον τον όσον μπορού πιο γενικό, της ανθρώπινης ενέργειας. Έχω σκεφτεί, ότι έπρεπε με κάθε τι να στερεώσω μιαν απλή γραμμή, ένα είδος γεωδαιτικής όδοι δια μέσου των παρατηρήσεων και των ιδεών ενός θέματος αναρίθμητου, ξέροντας ότι σε μιαν σπουδή που δεν έχει υπάρξει μέχρι τώρα πλησιασμένη στο σύνολό της είναι μάταιο να ζητάει κανείς μιαν τάξη εσωτερική, μιαν ανάπτυξη χωρίς επανάληψη που να επιτρέψει να απαριθμεί προβλήματα κατά την πρόοδο μιαν μεταβλητής ποσότητας, γιατί αυτή ή μεταβλητή ποσότητα δεν υπάρχει.

Αφ' ότου το πνεύμα βρίσκεται σ' ένα σκοπό, το κάθε τι βρίσκεται σ' ένα σκοπό. Το πᾶν είναι σε άταξία και κάθε αντίδραση ενάντια στην άταξία είναι του ίδιου είδους όπως αυτή. Αυτή ακριβώς ή άταξία είναι ο όρος της γονιμότητάς του: περιέχει την υπόσχεση, αφού αυτή ή γονιμότητα εξαργυρείται από το άπροσδόκητο μάλλον παρά απ' το προσδοκώμενο ή μάλλον από κείνο που άγνοούμε και επειδή το άγνοούμε παρά από εκείνο που ξέρουμε. Πώς θα ήταν άλλωστε; Ο τομέας που δοκιμάζω να διατρέξω είναι άπεριόριστος, αλλά το πᾶν περιορίζεται στις ανθρώπινες αναλογίες ενώ προσέχουν να κρατηθούν στην ίδια τους πείρα, στις παρατηρήσεις που αυτοί οι ίδιοι έκαναν στα μέσα που έχουν δοκιμάσει. Προσπαθώ να μην ξεχάσω ποτέ ότι καθέναν είναι το μέτρον των πραγμάτων.

ΑΠΟΔΟΣΗ: ΓΙΑΝΝΗ ΠΕΤΡΟΥ

Κόψαμε τις παπαρούνες

Κόψαμε τις παπαρούνες
βάφοντας τὰ χέρια ἴσαμε τὴν αἴσθησιν
μυήγοντας στὰ μάτια μας
τις ἀφανισμένες μέρες
πὸν θὰ σκάλωναν γαλάζιες
κάτω ἀπ' τὴν ἀνάσταση
καὶ τὴ δημιουργία

Σπασμένοι ἄνθρωποι
ἀναρθρὸς μουσικῆς
στὰ ὑπόγεια τοῦ χρόνου.
χέρια πὸν δὲν ἀνοίξανε
νὰ σφίξουν χελιδόνια
ὄνομα καθαρὸ
ποτάμι

Πράσινο φύλλο πὸν ἀνασαίνει
τὸ φῶς πὸν δρορρίζει δροσερὰ
οἱ κηποι
ἐσὸν Γεθσημανή
πὸν προσευχήθηδες
ὅλη τὴ νύχτα στ' ὄνειρό μου!

Γ. Ξ. Στογιαννίδης

Θυσία

Στὸ Βασίλη Μάνη

Αἱμάτινη σταλαματιά στὸ ξέχειλο ποτήρι
—Κι' ἐμᾶς ποῖος θὰ μᾶς κλάψει ἀδερφέ;—
τρελλὸ χορὸ πῶς ἔστυρεν ἡ νειότη
Μὲ τίς ψυχές μας πὸν τίς καίει ἡ ἀνατολή!
Κι' ἔφτιαξε τὰ κορμιά μας σκαλοπάτια
πῶς τράβηξε στὸν ἥλιο πορφυρή;
Ἀνατριχιάσαν οἱ αἰῶνες!
—Ἐμᾶς δὲ μᾶς ἐκοίταξε κανείς.
—Εὐπνήσαν τὰ στοιχειὰ μπροστὰ στὸ θάμα
Ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Ἰάσωνας, οἱ ἄλλοι;
Μάταια θὰ φάγουν γιὰ νὰ βροῦν
τὸ μακρονὸ πὸν φτιάσαμε νησί.
Χιλιάδες ἀπ' τὰ πέρατα τοῦ κόσμου
—Τώρα γιὰ νέους Παρθενῶνες στὴν πορεία.
Δὲ θὰ σκεφτοῦν στὸ διάβα τοὺς ξυπόλυτους
πὸν φτιάσανε τὸ πρῶτο μονοπάτι.

Θάνος Καρδαλίνος

Κυκλώνας

Τὰ παιδιὰ εἶχαν ξεμείνει στὴ γῆ.
Κοίταζαν νὰ θυμηθοῦν τὸ τελευταῖο
μουράγιο, τὴ φουσαρόνικα, τίς φωτιές
πὸν ἀναβε τὸ φεγγάρι στὶς ψαρόβαρκες.
Ἡ νύχτα κατακυλοῦσε καὶ πέρα ὄλο
ἀγωνία. Τὰ παιδιὰ ἦταν ἀπὸ τοὺς βρά-
χους πὸν περνοῦσε ὁ ἥλιος καὶ δὲν ἤ-
ξεραν γιὰ τὴ γῆ πὸν γίνεται μαῦρος σὺ-
γνεφο.

Στὴν ἀρχὴ εἶπαν μιὰ μικρὴ διήγησιν:

— Ἡ μάνα μας λοιπὸν εἶχε δυὸ δέν-
τρα στὴν ἀκρὴ τ' οὐρανοῦ...

— Κι ἔπειτα;

— Ἐ, ἡ μάνα μας...

Ὁ στρόβιλος γύριζε κειδὰ, τοὺς μπέ-
δευε τὰ μαλλιά καὶ τὰ λόγια. Τὸ κορὸ
μαζευόταν. φύλλα-φύλλα στὴν καρδιά
τους. Ὑστερα ἔχαναν τὴν ἱστορία τους
στὴν καταχνιά κι' ἔκλαιγαν.

— Δὲν πειράζει! Καὶ τὰ χελιδόνια
εἶχαν κάποτε μάνα...

— Ναί, θυμόσαστε. Ἐγενθε φωνῆς
κάτου ἀπ' τὰ κεραμίδια τοῦ σπιτιοῦ.
Ναί, μιὰ χελιδονάκι πὸν ὄλο ἔσκουζε.

Ἡ βροχὴ ἦρθε ἀργότερα. Σερνόνταν
στὸ δρόμο, πηδοῦσε τὸν ὑπόνομο, πῆ-
γαινε κατὰ τὴν κατηφοριὰ σὰν νάχε
σηκῶσε τὰ χέρια της καὶ νὰ φώναζε.

Θυμοῦνται τὴν πολιτεία ὅταν ἦρθαν,
τὰ πρῶτα σπιτία μὲ τὸ δειλινὸ φῶς, τὰ
λόγια πὸν τοὺς ἔροξαν ἀπὸ νὰ μπαλ-
κόνι, ὄλο χολὴ καὶ γέλιο. Φέρνανε, μῆ-
νες τώρα, γύρα τὰ χωριά, μάζευαν στυ-
ριά ἀραποσίτι, ξεροκόμματα καὶ τριαν-
τάφυλλα. Τὶς νύχτες καλέσανε τὸ Θεὸ
καὶ κείνος ἔσκυβε, τοὺς ἔδενε τὰ μάτια
καὶ δὲ ματαρχόνταν οὔτε στὸν ὕπνο τους.

Τὴν τελευταῖα φορὰ τοὺς εἶχαν πεῖ
πὼς θὰ βροῖσανε τὸ μπάριμα Λεώνη σ'
ἕνα ἐργοστάσιο πὸν δούλευε κάρβουνο.
Κεῖνα χάζευαν μπρὸς στὸν κόσμον μὲ
τοὺς ἀπειρους δρόμους κι' ἂν δὲν ἦταν
ἡ κυρία μὲ τὸ μισὸ μάτι νὰ τοὺς δείξει
τὴ στεριά, σίγουρα θὰ χάνονταν.

— Ἀπὸ δῶ, παιδιὰ. Ἀπὸ δῶ πὸν
μυρίζει δεντρολίβανο...

— Καλὰ κυράτσω, βλέπουμε.

— Α, βλέπετε;

— Ναί, εἶνε τὸ μονοπάτι.

Κεῖνη γύρισε τὸ θολωμένο βολβὸ ἀπ'
τὸν ἥλιο καὶ δάκρυσε. Τὸν ἤξερε κι' αὐ-
τὴ τὸ μπάριμα Λεώνη. ἔρχόνταν πολ-
λὲς φορὲς στὸν κῆπο πὸν σκάλιζε καὶ
τούφερνε σπόρια ἀπὸ βερούκοκα.

Σὲ κείνα τὰ μέρη ἔβροχε σπάνια κι'
ὁ μπάριμα Λεώνης κουβαλοῦσε νερὸ
ἀπ' τὴ πηγὰδα. Ἐπαιρνε τὰ σπόρια καὶ
κοίταζε τὴν κυρία χάμου στὰ τσίνορα.
Ὑστερα γύριζε καὶ στὴν καρδιά του,
ἐκεῖ πέρα ἦταν ἕνας ξερότοπος πὸν σού-
φερνε μελαγχολία.

— Ποῦ νὰ τὰ βάλω; Ἐδῶ γιόμισε τὸ
χῶμα κυδωνιές καὶ μούσμουλα.

— Δὲ λέον, ἂν εἶνε μιὰ γωνιά....

— Γωνιά; Δὲ βλέπεις τίς πορτοκαλ-
λιές! Ἐρεῖς πὼς πέρσιν πεινάσαμε, καὶ
γὰ καὶ τὰ παιδιὰ.

Ἦτανε σὰ νὰ τὸν εἶχανε πάλι ἀντί-
κρου τους, μὲ τὸ σκαλιστηρι, τὴν κίτρινη
ψάθα καὶ τίς μπότες πὸν ἀνέβαιναν ὡς
ψηλὰ, στὰ γόνατά του. Τὸν βροῖσαν ἐκεῖ
κάτου, στὸ ἀγρόχτημα τῆς ποταμιᾶς,
τὸν εἶδαν ἀπ' τὴν πρώτη στιγμὴ νὰ
σκύβει στὴ γῆ καὶ νὰ τῆς κάνει χίλια
μερεμέτια. Γύρισε τότες τὸ χοντροκέφα-
λό του καὶ τοὺς ζάρωσε τὸ μούτρο ἐκεῖ
δὰ στὴ μύταρα του, τόσο πὸν τὰ τρομά-
ξε. Ἀργότερα τὰ πῆρε ὁ πατέρας τους
καὶ τοὺς εἶπε μιὰ ὥραϊα ἱστορία γιὰ τὸ
μπάριμα Λεώνη. Τὰ παιδιὰ τὸν συνή-
θισαν, κάπου-κάπου κιάλας τοῦλεγαν νὰ
κουνάει τὸ μύτο του καὶ νὰ χαιροῦνται.

Ὅταν ὁ πατέρας τους πῆγε μὲ τὸ
κάρρο γιὰ πάντα στὴ πόλη, ὁ μπάριμα
Λεώνης στοράβωνε πολλὲς φορὲς τὴν ἡ-
μέρα τὸ μούτρο του καὶ πλατσάριζε κιά-
λας στὰ νερὰ γιὰ νὰ γιομίζει ὁ τόπος
ἀπὸ γέλια. Κεῖνα ὑπόφερναν ἀπὸ κάτι
μαῦρα ὄνειρα τὴ νύχτα, ξύπναγαν ἀπό-
τομα καὶ σκούζανε. Λέγανε πὼς εἶχε
φτάσει στὴν ἐμπατὴ τὸ κάρρο, πὼς σὲ
λίγο θὰ ξεπέλευσε ὁ πατέρας καὶ τὸ φεγ-
γάρι θὰ τὸν ἔπαιρνε γλυκὰ-γλυκὰ ἀπ'
τὸ χέρι. Θυμοῦνταν δυὸ κόκκαλα πὸν
τούχαν ἀπομείνει στὸ πρόσωπο, ἕνα
πρῶμα σὰ σάπιο μῆλο. Τότες ὁ μπάρι-
μα Λεώνης σηκωνόταν μὲ κάτι μα-
κρουλά νυχτικὰ καὶ τάκρυβε, τόνα δε-

μένο με τ'άλλο, στην καρδιά του. Ἡ νύχτα βούιζε ἀκόμα, ὁ βοριάς ἴσως νάταν στην ἔμπροσθέν, πέρα τὸ λιοστάσι σὰ ν' ἀγρίευε.

— Κοιμηθεῖτε, μπρέ, κι' ὁ πετεινὸς δὲ λάλησε...

— Κι' ὁ πατέρας, μπάριμπα Λεώνη;

— Ὁ πατέρας! Δὲν τόπαμε;

— Τί εἶπαμε μπάριμπα Λεώνη;

— Ε, εἶπαμε... Εἶπαμε πὸς ὁ βοῦδάραπας θὰ περάσει πάλι ἀπόψε τῆ ρευματιά...

— Πῶ! Πῶ!

Τὴν ἡμέρα τάσουρνε μαζί του, τάδενε στὴ ψυχὴ του καὶ τὰ κουβάλαγε στὰ δέντρα καὶ στὰ στάρια. Τ' ἀγρόχτημα εἶχε μείνει στὰ χέρια του, ἔλεγε νὰ χτυπήσει τὸ Μάη ἀρτεσιανὸ καὶ ν' ἀγοράσει ἑκατὸ στρέμματα ἀκόμη στὴ νοτιά.

Ἡ μόρα δυνάμωνε, σκόρπιζε τὴ μορφή τοῦ μπάριμπα Λεώνη καὶ πάλι τὴν ἀγκίστρωνε σὲ μιὰ κόχη τοῦ νεροῦ, σ' ἓνα σημεῖο πού ὄλο καὶ χανόταν. Ἐνα προῖ ἐπιασε μιὰ μεγάλη πυθαϊά, σάρωσε τὶς θεμωνιές κι' ἐπνιξε τὸ σπίτι. Τὰ παιδιά κνηγοῦσαν τζιτζίκια στὸ δάσος τῆς Ποταμιᾶς, ἀπὸ κεῖ εἶδαν τὸ λάμπαδο πούτρεχε ἀλαφιασμένος ἀπὸ γωνιὰ σὲ γωνιὰ, τοῦ φώναξαν νὰ σταματήσει, μὰ πού αὐτός! Στὸ τέλος τοὺς φάνηκε πὸς κόχλαζε ἢ γῆ, τσιρρίζοντας. Τὸ δάσο τὰ σήκωσε σ' ἓνα τούμπι καὶ τὰ παιδιά εἶδανε μεσ' στὴ φωτιά τὸ μπάριμπα Λεώνη με τὴν κίτρινη ψάθα καὶ τὸ σκαλιστήρι. Μπήξανε φωνές, τούπαν γιὰ τὸ λάμπαδο, πόσος ψηλὸς ἦτανε.

— Μπάριμπα Λεώνη, ἔ, μπάριμπα Λεώνη...

Κι' ὁ ἀντίλαλος, καὶ κείνος, δὲν πῆγε κεῖ πάνον. Ἀργότερα ἢ ποταμιὰ ἔμειν' ἔρημη, δὲν εἶχε οὔτε μιὰ πίκρα. Τὰ παιδιά κατέβηκαν κι' ἔψαξαν ὦρα ὀλόκληρη γιὰ νὰ βροῦν τὸ σπίτι, τὴν κατονιέρα με τὶς κόττες κι' ἓνα θεριακωμένο γάτο, ἴσαμε τὸ Θεοδωρή. Πατοῦσαν ἔπάνω σὲ κάτι τσουρουφλιασμένα ὄνειρα, σὲ μιὰ νεκρικὴ σιωπῇ. Ὁ Θεοδωρὸς μύριζε τὸν τόπο, σήκωσε καὶ τὴ μυτούλα του στὸν οὐρανό.

— ἔ;

— Δὲν εἶνε δῶ, Μέγκουλα. Δὲ θάταν ἐδῶ ὁ μπάριμπα Λεώνης...

— Λές;

— Ἄμ, τί! Οὔτε καὶ τὰ κουνέλια εἶνε δῶ.

Φύσαγε ὕστερα πάλι, μόλις ἔφυγαν. Ἦταν δοῦ μπαμποροῖνοι ἔτσι ὅπως πῆγαιναν καθλαρία στὴν ἰδέα τους. Ὁ μπάριμπα Λεώνης κατηφόριζε πότε-πότε στὰ μποστάνια, ἔκοβε κανένα καρπούζι μοναχὸς του καὶ τὸ ρούφαγε. Ἐπειτα τοὺς φύλαγε τὰ σπόρια καὶ τοὺς τὰ μοίραζε. Κεῖνα τὰ λιάζανε καὶ τάτρωγαν, ἓνα-ἓνα. Ἐκεῖ δὲ χάμου καθόταν ἀφοβα καὶ μιὰ σουσουράδα, τὰ κοιτάζε καὶ κουνιόταν σὰ νάθιλε νὰ κελιάδαε. Ὁ Μέγκουλας τὴν πρόσεχε στὰ μάτια κι' ἔκανε τὸ σταυρὸ του,

— Θεοδωρή!

— Οὔ...

— Κάνε χάζι τῆ σουσουράδα: Κλαίει.

Ὁ μπάριμπα Λεώνης θυμόταν τὸν πατέρα τους κι' ἔβγανε τὴν τρίτσα του. Συλλογιόταν τοὺς ἀνθρώπους πού φεύγουν μιὰν ὥρα ἀπ' τὰ σύγγεφα κι' ἔρχονται νὰ κάτσουν σ' ἓνα κλαράκι, νὰ ποῦν ἓνα βουβὸ τραγοῦδι. Τὰ παιδιά ἀποροῦσαν, πότε-πότε ἔβαναν κακὸ μετὸ νοῦ τους κι' ἀπλωναν νὰ πετροβολήσουν τὴ σουσουράδα. Κεῖνος τοὺς γύριζε κανὰ τὰ λιθάρια.

— Μὰ τί πουλί εἶν' αὐτό, μπάριμπα Λεώνη!

— Μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι καὶ πουλί....

— Νὰ μὴν εἶνε;

— Ναί, γιατί!

Ἄν ἤξεραν αὐτὴν τὴν βροχὴ δὲ θάβγαιναν πέρα ἀπ' τοὺς τσίγκους. Τὰ μαγαζιά εἶχαν κλείσει νωρίς, μόλις τὰ νερά χύμηξαν στὰ φῶτα καὶ τάπνιζαν. Ὁ Μέγκουλας εἶχε πεῖ πὸς εἶχε δεῖ τὸ μπάριμπα Λεώνη νὰ στρίψει στὸν τρίτο δρόμο, τὸν εἶχε δεῖ πάλι μετὸ σκαλιστήρι στὰ χέρια καὶ μετὸς μπότες. Ἡ μόρα δὲν ἀφησε τὸ δάχτυλό του νὰ περάσει ὡς ἐκεῖ. Θάδειχε στὸ Θεοδωρὸ καὶ τὸ πεζοδρόμιο, νὰ: κείνο τὸ ἀκρινὸ σπίτι μετὸ δέντρο, κάτου ἀπ' τὸ πα-

οἶθορο. Ἄ, ναί, ἦταν κι' ἡ ψάθα του μαζί, μόνο πούγε κάπως μαυρίζει στὸ γύρο, ἴσως ἀπ' τὴν ἡμέρα τῆς φωτιάς.

Τ' ἀστροπελέκια χτύπησαν ἔπειτα ἀπὸ μιὰ ὦρα, μιὰ—δυό, χίλιες φορὲς στὸν ἀπάνου συνοικισμό. Θὰ τάκουσε κι' ὁ μπάριμπα Λεώνης καὶ σίγουρα θὰ διπλώθηκε σὲ κείνα τὰ μακρουλά του νυχτικὰ, νὰ κοιμίσει τοὺς φόβους του. Τὰ βράδια πού τὸν πίεζε ἢ νοσταλγία, σηκωνόταν ἀπ' τὸ κρεβάτι του, φοροῦσε ἓνα παλιὸ καμπηλαῦκα καὶ τοὺς ἔκανε τὸν καταγυριζή. Ὁ μπάριμπα Λεώνης εἶχε ἓνα μετροδ μουσὶ καὶ κάτι θεριακωμένες πλάτες. Πλημμύριζε τὸ δωμάτιο μετὸν ἥσκιο του, κουλουριαζόταν ὕστερα καὶ σιωποῦσε σὰν τσακάλι. Τὰ παιδιά γελοῦσαν ξεγνιαστὰ—ξεγνιαστὰ καὶ δὲν ἀκουγαν τὸ γκιώνη πού μοιρολόγαγε στὴν ἐτιὰ. Κεῖνος σίμωνε ἔπειτα, τὰ φιλοῦσε στὰ ματόφυλλα καὶ πίστευε σιγὰ—σιγὰ πὸς ἦταν ὁ πατέρας τους. Στὸ ἀγρόχτημα οἱ παλιοὶ ἐργάτες λέγανε πὸς ὁ πατέρας τῶν παιδιῶν ἔρενε ἀπὸ μιὰ καταραμένη ἀρρώστια, ἀπὸ χρόνια. Τὸ μπάριμπα Λεώνη τὸν πῆρε γιὰ νὰ τοῦ κάνει δυὸ κληρονόμους καὶ μετὰ τὸν κράτησε γιὰ παραστάτη, στὸ τέλος τούδωσε κι' ἓνα μερικὸ ἀπ' τὸ λάδι καὶ τὸ βελανίδι.

— Ἄς μὴν εἶχε σκουλαμέντο ὁ μακαρίτης, τί τὰ τοῦ κάνουμε;

— Μὰ τόθελε κι' ἡ Ἀργυρή;

— Καλὲ ἄντες! Αὐτὴ...

Τ' ἄλογα ἀκουγαν τὰ βρωμόλογα καὶ χλιμίντριζαν.

Θὰ τὸ γύριζε σὲ σοροκάδα, ὅπου κι' ἄν εἶνε θὰ ξέσπαγε ἴσως καὶ μιὰ θύελλα ἀπ' τὴ μιὰν ἀκρὴ τῆς πόλης ἴσαμε τὴν ἄλλη. Ἄν τρέχαν λίγο περσότερο ἀπ' τὴν ἀκρὴ, σίγουρα θὰ τὸν προφταῖνανε πρὶν πάρει τὴν καμπή! Ὁ Θεοδωρὸς ὄλο ρωτοῦσε:

— Ἦταν τὸ δικό μας τὸ σκαλιστήρι;

— Ἀμέ! Μετὸ ξύλο τὸ χοντρό.

— Κι' ἡ τρίτσα;

— Δὲ σοῦπα! Ψηλὴ—ψηλὴ...

Εἶπαν νὰ φωνάξουν, θὰ τουποῦσαν τὴ βροχὴ καὶ θὰ τούλεγαν πὸς ἦσαν.

Ὁ μπάριμπα Λεώνης θάκλαιγε ἀπ' τὴ χαρὰ του, θὰ τάδενε πάλι στὴν ψυχὴ του καὶ θὰ πηγαίνανε μαζί στὸ δρόμο τῆς ζωῆς. Δὲν ἔξερανε, μπορεῖ καὶ νὰ γύριζαν στὴν Ποταμιὰ, νὰ βγάνανε λίγο μουστο καὶ νὰ μάζευαν λίγον καθαρὸ οὐρανό. Ἄπὸ τότες πού ξεκίνησαν, ἔκανε πολὺ κρύο, σὰ νάταν ἀπὸ θάνατο. Μιὰ μέρα ἄραξαν σ' ἓνα ξερολίμανο καὶ ρόστησαν γιὰ γλάρους, μήπως θὰ περνοῦσαν ὡς τ' ἀπόγιομα; Ὁ ψαράς ἔστριβε κάτι μαυροσίγαρα καὶ βρώμαγε κρασί.

— Γιὰ γλάρους;

— Ναί.

— Γιὰ γλάρους δὲν ἔξερω, μού φαίνεται πὸς δὲν ἔρχονται τέτα πετούμενα κατὰ δῶ. Ἄ θεὸς γιὰ κοράκια...

— Πὸς;

— Γιὰ κοράκια.

— Δὲ θέλω.

Ὁ Μέγκουλας ἦταν μεγαλύτερος ἀπ' τὸ Θεοδωρὸ καὶ βάσταγε περσότερο στὴν πείνα. Φύλαγε καὶ στὴν τσέπη του κανένα φροῦτο, ἤξερε ἀπ' τὸν μπάριμπα Λεώνη πού γιόμιζε πότε—πότε τὴν ψάθα του βατόμυρος καὶ τοὺς τὶς ἔδινε λίγες—λίγες. Οἱ βατόμυρος τοὺς κοκκίνιζαν τὰ χεῖλη καὶ τὸ πηγούνι κι' ὁ μπάριμπα Λεώνης γελοῦσε σὰ νὰ μὴν ἤξερε πὸς θὰ πεθάνει. Κεῖνο τὸ γέλιο του νόμιζαν κάπου—κάπου πὸς τάκουγαν μεσ' στὴ βροχὴ, νὰ: ἀπὸ κείνο τὸ δρόμο, λίγα μέτρα δεξιὰ, σίγουρα πίσω ἀπὸ κείνο τὸ σπίτι τώρα μετὰ τὰ μάρμαρα. Θὰ τάβλεπε ἔτσι καθὼς ἦταν λερωμένα ἀπ' τὸ νερὸ καὶ τὴ λάσπη καὶ θὰ γελοῦσε μετὸν καρδιά του. Ὁ μπάριμπα Λεώνης εἶχε γεράσει τὸν τελευταῖο καιρὸ, φορὲς—φορὲς σὰ νάμοιαιζε μετὸν πατέρα τους, μετὰ τὰ κόκκαλα στὸ πρόσωπο. Ἐτσι τὸν εἶδε κι' ὁ Μέγκουλας τὴν ὥρα νῆς φωτιάς, εἶχε λέε γουρλώσει τὰ μάτια του καὶ σὰ νὰ περπάταγε δίχως πετοῖ.

Μετὸ Θεοδωρὸ ἢ ὦρα περνοῦσε δύσκολα. Ρωτοῦσε καὶ γιὰ τὸ σίφουνα, ποῦς νὰ ξέρει πόσο θὰ κρατήσει; Ὁ μπάριμπα Λεώνης ἴσως νὰ τούλυνε αὐτὲς τὶς παράξενες ἀπορίες, μπορεῖ νὰ τού-

δινε ἔτσι γιὰ χωρατό κι' ἕναν κατακέφαλο νὰ ξυπνήσει πούταν τόσο ἀθῶος. Κατόπι θὰ τοὺς μιλοῦσε γιὰ μιὰ καινούργια περιουσία, ἴσως καὶ γιὰ μιὰ θάλασσα, γιὰ ἕνα νησί πού θὰ πήγαιναν νὰ βροῦν. Τὰ νησιά ἦταν ἀράδα, τέσσερα—τέσσερα, στήν ἀπὸ κεῖ μεριά τῆς Ποταμιάς, ὅλο φῶς γαλάζιο. Τὰ βλέπα ἀπ' τὰ πνεῦκα, ἔλεγαν μεταξύ τους τὰ δυὸ παιδιά πὼς θάκαναν μιὰ μέρα ἕνα ταξίδι, σὰ θαλασσοπούλια. Ὁ μπάριμα Λεώνης τὰ πρόλαβε κάποτε πούδειχναν στήν ἄλλη ἄκρη.

—Ἐ, λοιπόν;

—Γιὰ τὰ νησιά λέμε, μπάριμα Λεώνη. Γιὰ τὰ νησιά:

—Ξέρω. Γι' αὐτὰ μιλάμε ὅλοι.

—Καὶ σύ, μπάριμα—Λεώνη;

—Ὅλος ὁ κόσμος, παιδιά.

Ὅταν τὸν ρωτάγανε γιὰ τὰ νησιά, τοὺς ἔλεγε γιὰ τὰ νιάτα του, γιὰ τὴν ἀμμονδιά καὶ τὶς σκοῦνες, γιὰ τὶς βάρδιες στὰ βαπόρια. Ἐκεῖ πέρα εἶχε περάσει μιὰ ζωὴ μεγάλη πρὶν ἀπ' τὴν Ποταμιά. Κάποια φορὰ ἔπεσαν σὲ μιὰ ξέρα, τὸ καρὰβι ἔσπασε κι' ὅλο τὸ πλήρωμα σκαρφάωσε στὴ στεριά καὶ πήγε νὰ βρεῖ μιὰ τύχη. Ἀπὸ τότες ἔμαθε τὰ ἔντρα, τ' ἀλώνια καὶ τὰ βουνά. Φορὲς—φορὲς πὸν ξυλοκοποῦσε στὸ δάσο, ἀποξεχνόταν κι' ἀρχίζε νὰ φτιάχνει ἀπ' τὰ κληροῖσια κατάρτια καὶ σκαριά. Οἱ ἄλλοι ξυλοκόποι τὸν βλέπανε καὶ τὸν κοροῖδεσαν. Ἡ θάλασσα ἔμενε μακρὰ, ἀπὸ μίλια καὶ μίλια. Ἀπ' τὴν Ποταμιά τὴν ἔβλεπε καὶ τὴ ζήλευε σὰ νὰ τὴν ἔχασε γιὰ πάντα. Ὁ Θεοδωρὴς τάχε ὅλο μὲ τὰ νησιά.

—Καὶ πῶς κανέναν σὰν πουλί, μπάριμα Λεώνη;

—Σὰν πουλί, Θεοδωρὴ.

—Πῶ! Πῶ!

—Ναί, βρε μλόμπιρα. Σὰ νάχει φτερά.

Κατόπι τὸν κράτησε ἡ γῆ.

Ἡ μπόρα ἐμπόδιζε τὴν ἀνάσα του. Ἄν σταματοῦσε, τὰ παιδιά θὰ τὴν ἀκούγαν, βαριὰ καθὼς ἦταν. Ἄν κοιμόταν, θὰ πήγαιναν νὰ τὸν τραβήξουν ἴσα—ἴσα ἀπ' τὴ μητέρα καὶ θάπεφταν

σὴν ἀγκαλιά του σὰ νάταν ὁ πατέρας τους.

Οἱ ἀστραπὲς κόβανε τὴ νύχτα, νά: ὁ ἀπὸ κεῖ δρόμος διαγραφόταν πότε—πότε, εἶχε δυὸ τρεῖς βαθιὲς ἀυλακιὲς στὴ μέση, τὰ σπίτια του ἀνέβαιναν στήν κορφὴ τοῦ βραδιοῦ. Ὁ Μέγκουλας παρακολουθοῦσε τὶς σκιὲς πὸν πέραγαν, τὶς μέτραγε μιὰ—δυὸ—τρεῖς. Ἀπὸ κεῖ θὰ περνοῦσε κι' ὁ μπάριμα Λεώνης, θὰ ξαναγύριζε ἀπ' τὸ παράθυρο μὲ τὸ δέντρο καὶ θαρόταν κατὰ πάνου τους. Ὑστερα δὲ γνιάζονταν. Κεῖνος ἤξερε τὸ δρόμο γιὰ τὸ γυρισμό, θὰ τάβανε καλικούτσα καὶ τὰ δυὸ καὶ θὰ φεύγανε τραγουδώντας:

**Ποῦ τὸν πᾶμε τούτονε,
στοῦ παπᾶ τ' ἀμπόλι.
Τὶ θὰ φᾶμε βράδι
κοτσουλιὰ καὶ λάδι....**

Τοῦ Θεοδωρὴ τούχε σκαρφιστεῖ γιὰ τὴ θάλασσα.

—Καὶ γιὰ τὰ νησιά;

—Ἐ, τί!

—Θὰ τὸν ρωτήσουμε γιὰ τὰ νησιά;

Πάλι ἀστράψε μιὰ φορὰ, αὐτὸ ἦταν. Ὁ Μέγκουλας τὸν εἶδε καλά, ὁ μπάριμα Λεώνης φάνηκε στὴ γωνία, ἦταν πάλι μὲ τὴν ψάθα καὶ τὸ σκαλιστήρι, πήγαινε βιαστικά—βιαστικά μὴ βραχεῖ. Τὰ παιδιά δέθηκαν καρδιά—καρδιά καὶ χούμηξαν κατὰ τὴ βροχὴ πὸν πλημμύριζε τὸ δρόμο, ἐκεῖ πέρα πούχε πιά ξεχειλίσει ὁ ὑπόνομος καὶ τὰ νερά βγαίνουν ἀπότομα καὶ κατακυλοῦσαν βουίζοντας. Θάκαναν δυὸ πῆδουλοι, πλάτες—πλάτες στὸ πέλαγο καὶ θὰ γατζώνονταν στὸ μπράτσο του.

Σμίξανε τὰ χέρια τους καὶ τούστειλαν μιὰ φωνή, ὅλο λαχτάρα:

—Μπάριμα Λεώνη! Ἐ, μπάριμα Λεώνη....

Μόλις ξανάστραψε, βλέπανε τὴν ψάθα του καὶ τὸ μύτο του. Στριφογύριζε στήν ἴδια θέση σὰ νὰ πήγαινε καὶ ναρόταν, σὰ νὰ μὴν ἔβλεπε τὴν πλατωσιά πὸν ἀνοιγε πὸ πέρα. Κεῖνα νόμιζαν πὼς ἔψαχνε νὰ βρεῖ ἕνα μονοπάτι μὲ λιγώτερα

νερά καὶ νὰ τ' ἀνταμώσει. Ὁ Μέγκουλας μάλιστα τὸν εἶδε μιὰ στιγμή πὸν τέντωσε τ' αὐτί του, ἔτσι ὅπως ἄλλοτε πὸν τοῦ κρύβονταν στοὺς θάμνους καὶ βλαστήμαγε ὥσπου νὰ τάβρει. Ἐψαχνε στ' ἀποσανούδια μὲ τὶς χεροῦκλες του, τάκραζε μὲ τ' ὄνομά τους καὶ τὸ παρατσούκλι τους.

—Ποῦ εἶσαι μωρὲ Θεοδωρὴ, μωρὲ πλακοπαῖδα;

—Κούκου—Κούκου....

Ἦταν ἀκόμα μιὰ μπουκιά τὸ καθένα, δυὸ σπουργίτια. Τρύπωναν ἀπὸ λόχημ σὲ λόχημ, ἡ φωνὴ τους ἔτρεχε ἀπὸ κλαρὶ σὲ κλαρὶ κι' ὁ μπάριμα Λεώνης εἶχε νὰ κάνει ὅλο μὲ τὸ διάολο. Τώρα δὲ θάψαχνε πολὺ, θὰ σκουντουφλοῦσαν ἴσως ἐπάνω του μὲ τὸ νερὸ πούπεφτε. Ἀργότερα μόνο μπῆκε ἀνάμεσά τους ἡ βροχὴ καὶ τὰ παιδιά χώρισαν, σὲ κεῖνο τὸ μικρὸ κομμάτι τῆς γῆς. Εἶπαν νὰ πᾶνε νὰ τὸν κλείσουν ἔτσι πιαστὸν στὰ χέρια.

—Τὸν βλέπεις, Μέγκουλα;

—Τὸν βλέπω πλακοπαῖδα!

Στὸ τέλος χάσανε τὰ σύνορά τους, τ' ἀνεμόβροχο ἔπεφτε κόντρα κι' ἡ πόλη ὅλο καὶ πύκνωνε καὶ σὰ νὰ διαλυόταν ἀπ' τὴν πλατωσιά καὶ κάτου. Ὁ μπάριμα Λεώνης τότες ἦταν σὰ ν' ἀκολουθοῦσε τὸ νερὸ, νὰ πήγαινε κι' αὐτὸς μὲ τὸ κύμα καὶ τὴ φύρρα του. Τὸ τριτσόνι του εἶχε μαυρίσει περσότερο στὸ γύρο καὶ σάμπως τὰ πόδια του νὰ βούλιαξαν, ὡς τὸ γόνατο τουλάχιστο μὲς' στὶς λουμπες. Ὁ Θεοδωρὴς τρώμαξε κάπως, τόσο μόνος πὸν ἦταν. Ἀπὸ κεῖ ἔρριξε τὴ φωνὴ του στὴ βροχὴ, δίπλα του, τὴν ψήλωσε ὡς τὸν οὐρανό.

—Μέγκουλα! Ρε Μέγκουλα!

Καὶ πάλι:

—Μέγκουλα! Ρε χαζομεμέτη! Τὸν βλέπεις, μωρὲ;

Ὁ μπάριμα Λεώνης βούλιαζε περσότερο, τὸ τριτσόνι του εἶχε γίνει ὀλότελα μαῦρο, κατράμι. Ἡ νύχτα στριφογύριζε τὴ γῆ, ἀπ' τὸ δέντρο καὶ πέρα δὲ φαινόταν παρὰ ἕνας τρομερὸς καταρράχτης πὸν ἀχούγιαζε τὸν κόσμο. Ἐκεῖ κάτου, στήν Ποταμιά, δὲν ἐρχόταν ποτές ἔτσι ὁ χειμώνας. Ἐρριχνε λίγες εὐλογημένες βραχὲς μιὰ—δυὸ βδομάδες κι' ἔπειτα μπλόκαραν τὰ πουλιά, τσοῦρμα—τσοῦρμα, καὶ γιόμιζαν τὰ μερόνυχτα τραγοῦδι. Ὁ μπάριμα Λεώνης καθόταν ὕστερ' ἀπ' τὴ δουλειὰ κι' ἄκουγε τὸ κελαϊδητό. Κεῖνα τὰ διαόλια τοῦ κένταγαν τὴ μύτη.

—Καὶ τί λένε τὰ πουλιά, μπάριμα Λεώνη;

—Γιὰ τὴν ἀνοιξη, μωρὲ, γιὰ τὸ Θεό.

—Ἀχοῦ, μπάριμα Λεώνη...Μὴ λένε καὶ γιὰ τὴ φοράδα μας;

—Καὶ γιὰ τὴ φοράδα, μωρὲ. Καὶ γιὰ τὰ κέρατά σας...

Κατόπι τὸν πετροβόλαγαν μὲ κουκούτσια.

Ὁ Θεοδωρὴς ἦταν τοσοδούλης μέσα σὲ κεῖνο τὸ νερὸ πὸν ἀνέβαινε ἀπ' τὸ δρόμο καὶ πήγαινε κατὰ τὰ σπίτια. Κοίταξε πάλι γιὰ τὸ μπάριμα Λεώνη μὰ δὲν εἶχε μείνει ἐκεῖ κάτου οὔτ' ἕνα φάντασμα, ἔτσι ψεύτικο, νὰ τὸ πάρει ἀπὸ κοντα. Μόνο πὸν ἔπεφτε κατακυλώνοντας τὸ νερὸ κι' ἡ νύχτα.

—Μέγκουλα, ἔ Μέγκουλα! Ξαναφώναξε.

Καὶ πάλι;

—Ρε χαζομεμέτη! Τὸν βλέπεις; Ἐγὼ δὲν τὸν βλέπω...

Τ' ἀνεμόβροχο ξαναδυνάμωσε.

ΤΕΣΣΕΡΑ "NATURE VIVANTE,"

I. ΣΤΑΦΥΛΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Οἱ ἡλιαχτίδες ξεχαστήκανε στὰ πράσινα κόπελλα
καὶ μὲ τὴ μυστικὴ τῆς νύχτας ὥραν
ἀναλυτὲς ἀπ' τὶς μασχάλες βαρυστάλαξαν.
Τὸ γαλανὸ κορμὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πρωῒνοῦ
μυροῖοσμος ἡλιῶν τὸ στεφάνωσε
κι' ἔλαμψ' ἡ γῆς κι' ὁ οὐρανὸς κι' ἔλαμψ' ὁ κόσμος ὅλος
κι' εἶδαν οἱ ἀνθρώποι τὸ Θεὸ καὶ μεταλάβαν ἥλιο.

II. ΚΑΡΠΟΥΖΙ

Τὸ μαχαῖρι μου σμίλεψε τὸ κόκκινο γέλοιο:
φωτιά, προπολικὸ στὴν αἴσθησι.
Στιγμὴ τῶν ὕγιων κορμιῶν,
λαχτάρα τῆς παλάμης, τρεμοῦλα τῶν χειλιῶν,
κροαγὴ κόκκινο προτέχρημα
δαυλὶ στὸ στήθος τῆς νυχτιάς.
Ἀνατολὴ γυναῖκας!

III. ΕΝΩΣΗ

Ἔδωσα τὴν ἐλπίδα μου στὸ σύννεφο
καὶ νὰ σὲ λίγο παχυστάλαχτη ἢ μορφὴ σου,
μὲ τοῦς χυμὸς ἐνώθηκε
τοῦ ὠοιμασμένου δέρματός μου.
Καὶ χάσαμε τὰ στέγνα στὸ μηδέν.
Ἦ σκιὰ τῆς ἀνάσας μας πλανιότανε
στὸ αἶλο ἔδαφος μας.

IV. ΣΤΟΝ ΚΑΘΡΕΦΤΗ ΠΟΥ ΑΛΛΑΞΕ ΣΥΝΗΘΕΙΑ

Ἐσὸν δὲν ἐνοιῶσες πὼς πέθανες.
Ὅμως ἐγὼ δὲ βλέπω πιά τὸ χρωματιστὸ παλμὸ σου,
δὲν σφεντονίζεις τὴν ἠχὴ τῶν γέλιων τῆς.
Ἀνασαίνεις ψυχρὰ σὰν πεθαμένο παιδί,
σὰν πεταλούδα σημάδι βιβλίου.
Κυρίαρχε τῆς σιωπῆς...
Ἐνα οἶγος ἀνάμνησης ἀναπνέω μονάχα.

Γιάννης Α. Καραμήτσος

ΑΠΟ ΦΥΛΛΟ ΣΕ ΦΥΛΛΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Τὸ "νέο κλίμα," στὴν πεζογραφία μας

Λέγοντας *νέο κλίμα* δὲν κάνουμε τίποτα ἄλλο παρὰ νὰ ἐπινοοῦμε ἕναν χαρακτηρισμὸ οὐσιαστικὰ ἀνακριβῆ. *Νέο κλίμα* δὲν ὑπάρχει. Ἡ ἀνθρώπινη τέχνη ἀπ' τὶς πρώτες τὶς ἐκδηλώσεις ὡς τὰ τώρα ἕνα κλίμα εἶνε, τὸ κλίμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ψυχῆς του, ὅσο ὅπως οἱ τελευταῖες κατακτήσεις τῆς ἐπιστήμης στὸν τομέα τῆς ψυχολογίας, πρόσφεραν θετικὸ καὶ ἀναμφισβήτητο ὑλικὸ ἀπτό καὶ θετικὸ πλάτυναν καὶ βάθυναν ἀνήσυχτα τόσο πολὺ τὴν ἐμπειρία μας γιὰ τὸ ἀσύλληπτο σχεδὸν πλέγμα τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρώπου, πού δικαιολογημένα μπορεῖ κανένας νὰ πεῖ πὼς δημιουργήθηκαν καινούργιες προϋποθέσεις καὶ ἀφετηρίες γιὰ τὴν ψυχολογικὴ μελέτη τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ μπορεῖ νὰ ὑπάρξει μιὰ τυπικὴ δικαιολογία γιὰ τὸ «νέο κλίμα».

Σήμερα δὲν πρόκειται νὰ μᾶς ἀπασχολήσει τὸ ψυχολογικὸ πρόβλημα τοῦ τωρινοῦ ἀνθρώπου. Οὔτε καὶ ἡ σχέση καὶ ἀλληλοεπίδραση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴ λογοτεχνία καὶ τὴν ψυχολογικὴ ἐπιστήμη. Σήμερα θὰ κάμουμε ὀρισμένες γενικώτατες διατυπώσεις ἀναφορικὰ μὲ μερικὲς ἐνδεικτικὲς περιπτώσεις καλλιτεχνικῆς μετουσίωσης αὐτῆς τῆς καινούργιας ψυχολογικῆς καὶ ἀνθρωπολογικῆς θεωρίας τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ ὀρισμένοι λογοτέχνες μας.

Ὁ Τάσος Ἀθανασιάδης μὲ τοὺς «Θαλασσινοὺς Προσκυνητὲς» του, μὲ μιὰν ἐξαιρετικὰ ἐκλαϊκευμένην αἴσθησι μᾶς ἐδημιούργησε πλῆθος ἀπὸ καινούργιες ἀφές. Αἰσθανθήκαμε κάτω ἀπ' τὰ διαφανῆ περιγράμματα τῶν ἡρώων του κάποιο πρωτοφανέρωτο ζωικὸ ρευστὸ καὶ συγκινηθήκαμε ἀπὸ τὰ ρίγη μιᾶς ὑπερπολλαπλῆς σὲ ἀποχρώσεις ψυχικότητος. Στὸν τόμον αὐτὸν τῶν διηγημάτων του ὑπάρχει κάποιο αἶσθημα παράδοξης θαλπωρῆς, θὰ μπορούσα νὰ πῶ καὶ ἀδερφικότητος ἀκόμα, ἀλλὰ σ' ἕνα ἄλλο πεδίο ὑπερπροσωπικὰ καὶ καθολικὰ ἀνθρώπινο. Στὸν καινούργιο του τόμο «Ταξίδι στὴ Μοναξιά» ὑπάρχει σχεδὸν ἡ ἴδια ἀτμόσφαιρα. Ὅλη αὐτὴ ἡ ψυχικὴ ἐμπειρία στὰ πλαίσια μιᾶς εὐρύτερης συνθέσεως συμπλέκει τὴν αἰωνιότητα τῆς ψυχικῆς ἀνθρώπινης ὄντοτητος μὲ τὸ συγκεκριμένο ἱστορικὸ ὄν, παρὰ οἰαδήποτε ἀφαίρεση. Τὸ ἐγχείρημα εἶναι πολὺ δύσκολο, ἂν καὶ οὐσιαστικά, παρὰ κάποιες μικρὲς χαλαρότητες καὶ ἐπιτηδεύσεις, πραγματοποιήθηκε.

Ὁ Ἄλκης Γιαννόπουλος μὲ τὸ «Δάσος μὲ τοὺς Πιθήκους» ἀποδεικνύεται ἕνας ἀπαράμιλλος ζωγράφος τῶν ἀντιφατικότητων τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. Ξαίρει νὰ ἀνακαλύπτει τὴν ὑπέρτατη τραγικότητα καὶ τὴ ζωὴ τὴν πιὸ ἀσήμαντη. Ὁ Λεωνίδας Σαββόπουλος εἶναι μιὰν ἀπόδειξη. Καὶ τὸ σπουδαιότερο ξαί-

ρει όλην τήν ποίηση, πού κάποτε φαίνεται καί συσσωρευμένη, ως αντιστολή τών ψυχολογικών του περιγραφών. Ή κεραία του ξαίρει καί έγγίζει βασικά καί αναμφισβήτητα ψυχολογικά κέντρα ανυψώνοντάς τας σέ μορφές καί σύμβολα τέχνης. Τόν άνθρωπο τόν παρακολουθεῖ μέ θερμή στοργή. Έδω μπορούμε νά δοῦμε τό ἀληθινό αἶσθημα τῆς ἀνθρώπινης ἀδερφότητας. Πρόκειται γιά μιάν ἀγάπη πού πηγάζει ἀπό κατανόηση.

Ὁ Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης εἶναι ὁ σηματικώτερος καί πλέον ἰδιότυπος συγγραφέας. Δέν ξαίρω ἀπό ποῦ μπορεῖ νά ἀρχίσει καί ποῦ μπορεῖ νά καταλήξει κανένας. Ἔχει ἐκεῖνο πού ὀνομάστηκε «ὠκεάνιο συναἶσθημα». Μέσα του ἀντανεκλάται τό χάος τοῦ κόσμου. Καθώς λέγει ὁ ἴδιος «ἀποκομίζω συντρίμματα ἐντυπώσεων». Καί ὅμως ἀπ' ὅλην αὐτήν τήν τμηματική προσφορά τοῦ κόσμου «ζητάει μιὰ διέξοδο ἕνα δρόμο, γιά νά υπάρξω ὀλόκληρος μ' ὅλα τὰ μέλη μου». Τό ἔργο τοῦ Πεντζίκη εἶναι ἡ ριζικώτερη συνειδητή ἀναγωγή τῆς μοίρας τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἀνθρώπου πού ἀντιπαλαίει μέ τόν ἑαυτό του καί μέ τόν κόσμο τοῦ ἐνθρώπου πού συνέλαβε τόν ὑπερπροσωπικό ρυθμό τῆς ὀμαδικότητας πού κλείνει ἡ ἀνθρώπινη ψυχή. Ὁμαδικότητας πού δέν τόν συνδέει μονάχα μέ τὰ συγκαίρινά του ἀνθρώπινα ὄντα, οὔτε μέ τὸ παρελθόν τους, ἀλλά μέ τὸ σύμπαν ἀπό καταβολῆς κόσμου. Ἡ φράση του: «Με τυραννᾷ ἡ ἀναζήτηση τῆς καθαρῆς ἰδέας μέσα σέ

κάθε ὀλικό σχῆμα» δέν εἶναι τίποτα ἄλλο ἔξω ἀπό τήν ἀναζήτηση τοῦ κοινοῦ συνεκτικοῦ δεσμοῦ τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου. Μά ὁ Πεντζίκης πρῶτ' ἀπ' ὅλα εἶναι ποιητής. Μέσα ἀπό τόν πυρετό, ἀπό τόν καταιγισμό τῆς φράσεως του ἡ ψυχή του μέ τήν τέχνη του ξαίρει νά καταυγάζει τὰ πράγματα μέ τὸ φῶς τῆς καλλιτεχνικῆς αἰσθησης καί ἔξαρσης. Ὁ Πεντζίκης δημιουργεῖ μιάν ὀλόκληρη προβληματολογία γιά τήν σημερινή τέχνη καί ἀναμφισβήτητα εἶναι μεγάλο κέρδος γιά τήν σύγχρονη ἑλληνική λογοτεχνία. Ἡ ἰδιουτυπία δέν βρίσκεται στό γράψιμό του ἀλλά στή δημιουργική πηγὴ τῆς ἐμπνευσης του. Εἶναι κάπως ἐπικύνδυνο νά δίνονται πάντα ὀρισμοί, ἀλλά μέ τόν Πεντζίκη κυριαρχοῦμαστε ἀπό ἕνα αἶσθημα κατάπληξης μπροστά στήν ἄπειρη πλοκή τῆς ἀνθρώπινης αἰσθαντικότητας μέ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, καί τόν ὑπέρτατο ἀγώνα τῆς ἀνθρώπινης συνειδησης ἀνάμεσα ἀπ' αὐτόν τοῦ κυκεῶνα τῆς ζωῆς καί τοῦ σύμπαντος. Ἀκόμα πρέπει νά σημειωθῇ καί ἡ πτυχή τοῦ τραγικοῦ σαρκασμοῦ πού διαφαίνεται σέ ὅλην αὐτὴ τὴ δημιουργία καί πού εἶναι μιάν ἄλλη πτυχή τοῦ τραγικοῦ ἀδιεξόδου κάθε γνωσιολογικῆς μας προσπάθειας, γιατί ἡ τέχνη τοῦ Πεντζίκη μέ ἐντελῶς καλλιτεχνικά μέσα διακατέχεται ἀπό τήν ἀνάγκη τῆς γνώσης. Πάντως αἰσθανόμαστε τήν ἀνάγκη νά ξαναγυρίσουμε στό ἔργο του καί ἐλπίζουμε μιάν ἄλλη φορά σέ μιὰ διεξοδικώτερη ἀπασχόλησή μας.

Κ. Α. ΜΕΡΑΝΑΙΟΣ

Σκηνογραφικά

Τό φυσικό ἐπακόλουθο κάθε πρεμιέρας πού δίδεται σ' ἕνα ὀποιοδήποτε θέατρο, εἶναι ἡ κριτική. Κι' ὄχι μονάχα ἡ κριτική πού γίνεται ἐπίσημα ἀπό τίς στήλες περιοδικῶν κι' ἐφημερίδων, μά γενικά ἀπό τόν πρῶτο τυχόντα θεατῆ, πού βγαίνοντας τὸ ἴδιο βράδυ ἀπ' τὸ θέατρο, ὀπλίζεται μ' εὐφράδεια κι' ἔχοντας σύντροφο τήν ἀγνοια τίς ποῖο πολλές φορές ἀρχίζει ν' ἀραδιάζει ἐντυπώσεις.

Δέν θά μ' ἀπασχολήσουν τώρα τὰ ὅσα λέγονται γιά συγγραφέα, ἔργα καί ἠθοποιούς. Οὔτε στὰ ὅσα ἀναφέρουν γιά τήν δουλειά τοῦ σκηνοθέτη θά σταθῶ. Δέν θά τὸ κάνω παρά γιά τήν μερίδα πού βαραινέει στήν ὑπαρξή τοῦ σκηνογράφου.

Ἀκούγοντας τίς ὄσες ἐντυπώσεις προκαλεῖ ἡ σκηνογραφική δουλειά τοῦ ἕνα ἡ τοῦ ἄλλου καλλιτέχνη πάντα μῦρ νοιώθω κάποια ἀπόρρεια, κάπως παραξενεύομαι καί διερωτῶμαι ἂν κρίνεται ἄραγε μέ κατανόηση δίκαια κι' ἀμερόληπτα τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας του πού δείχνηται ἀπό σκηνῆς μὲ ὀλίγες ἀνοιξίαι ἡ αὐλαία.

Ὁ εἰδικότερος γιά τήν κριτικὴ τῆς σκηνογραφίας, εἶναι θαρρῶ ὁ ἐπαγγελματίας σκηνογράφος. Καί γίνεται πῶς εἰδικός ἀκόμα σὰν πρόκειται νά κρίνη τὸ ἀτομικό του ἔργο.

Νοιώθοντας τίς βαθύτερες ἀμφιβολίες γιά τήν καλλιτεχνική του ὑπόσταση, συχνά, ἀμέσως μετὰ τήν τελευταία πινελιά πού εἶναι ἡ ὑπογραφή ἄς πούμε πού βάζει στὸν τελειομένο πίνακά του, ἔχει ἀτέλειωτους ἐνδοιασμούς γιά ὅσα δημιούργησε κι' ἀναθεωρόντας ἀντικειμενικά τ' ἀρχικά του σχέδια, σκέπτεται πῶς θάπρεπ' ἀσφαλῶς νάτανε διαφορετικά τὰ ὅσα παρουσίασε.

Γι' αὐτὸ καί ἀπογοητεύεται, μά συγχρόνως κρίνει καί τῆς στιγμῆς τὸν κριτικό πού κάνει τήν κριτικὴ τοῦ ἔργου, ὅταν τυχαίνει νά παρεννόηκεται στό λιβάνισμα σκηνικῶν μ' ὀμορφιά ἀταίριαστη, ἐξωτερική, ἐπιφανειακή, ὡστόσο ὅμως ἄσχετη μέ τὸ περιεχόμενο τοῦ ἔργου, μέ τὸ στυλ τοῦ λόγου, ἡ ὅταν περνᾷ ἀπαρατήρητο τὸ μοναδικὸ σκηνικὸ δωμάτιο μῆς φτωχοκατοικίας χωρὶς πλοῦτο βέβαια καί παραπανιστὰ διακοσμητικὰ στολίδια, κι' ἄς ἀνάδινε τοῦτο τὸ περιβάλλον ἀτόφιο τὸν χαρακτήρα πού ζητοῦσε τὸ ἔργο, κι' ἄς πραγματοποιήσε ὁ σκηνογράφος στὸν τόμα του τήν βαθύτερη τοῦ συγγραφέα πρόθεση.

Δέν εἶναι πολὺς καιρός, πού κατάπληκτοι εἰδικοί καί μὴ, μάθαμε τὰ ὅσα εἰπώ-

θηκαν ἀπὸ ὀρισμένους γιά μερικά σκηνογραφήματα πού ἔγιναν σ' ἕνα κεντρικὸ θέατρο.

Πήγαμε μέ διαολογημένη περιέργεια νά δοῦμε τὸ ὀριστούργημα, μέ τήν πῶς τίμα διάθεση ν' ἀφομοιώσωμε ν' ἀναγνώρισωμε καί νά χειροκροτήσωμε τὸ ἄφθαστο ἀποτέλεσμα, ἔτσι ὅπως μᾶς τὸ περιγράφαν κι' ὅπως τ' ἀξιολόγησαν, πρόθυμοι νά δεχτοῦμε στὸν κουρασμένο ὀργανισμό μας τὴ μετάγνωση ἀπὸ τὸ φρέσκο σκηνογραφικὸ αἶμα τοῦ νέου συνάδελφου, ἔτοιμοι νά διδαχτοῦμε ἀπὸ τὸ μάθημα πού προσέφερε σ' ἐμᾶς τοῦς σκηνογράφους τῆς ρουτίνας τὸ γνήσιο ταλέντο ὅπως εἶπαν, τὸ ἀστέρι πού μόλις φάνηκε στό καλλιτεχνικὸ στερέωμα, τὸ γνήσιο πηγαιῖο ταλέντο.

Τέτοια ἀκούσαμε κι' αὐτὰ τὰ λόγια κέντρισαν ἀκόμα παραπάνω τήν ἐπιθυμία μας νά τρέξωμε νά ἐντρυφήσωμε στὸ μοναδικό. Μά τί ἀπογοητεῖται ὅταν βρεθήκαμε μπροστά σ' ἕνα ἀνεκδιήγητο κατασκευασμα κακοτεχνίας. Εἶδαμε, καί τί δέν εἶδαμε, δωμάτια πού στήν μιὰ μεριά εἶχανε παπαγάλους ζωγραφιστοὺς σὲ γαλλικὸ στυλ διακοσμητικῆς τοῦ 1900 καί στήν ἄλλη πελαργούς κινεζικῆς τεχντροπίας μπερδεμένους σὲ προχειροσχεδιασμένες πεταλοῦδες καί λουλοῦδια, ἀπερίγραπτες αἰθουσες δικαστηρίων, ἕνα κελὶ φυλακῆς πόλεως πού κάθε τοῖχος του ἦτανε δουλεμένος στὸ βάψιμομὲ ἄλλη τεχνικὴ κι' ἀποτελοῦσε ἕνα σύνολο φρουρίου κατάλληλο νά φυλακίσῃ ἠρώες Σαίξπηριους, πάρκα δημόσια μέ πόρτες καί κουρτίνες.... Κι' αὐτόματα ὀρθώθηκα μπροστά μας τὸ ἐρώτημα: Τότε γιατί δουλεύουνε ἄλλοι μέ μεράκι, γιατί ζητᾶνε τὴ συνέπειά στὰ ὅσα φτιάχνουνε, γιατί μοχθοῦνε γιά μιὰ τελειότητα, γιατί ἀγωνιοῦνε ν' ἀνεβάσουνε τὴ στάθμη τοῦ ἐπαγγέλματος, ἀφοῦ τὸ πραγματικὰ καλλιτεχνικὸ ἀποτέλεσμα πού θά παρουσιάσουνε ἂν δέν περᾶση ἀπαρατήρητο δέν θά κάμη παρά τήν ἴδιαν ἐντύπωση μέ τὸ ἀντιπροσωπευτικότερο ἔργο τῆς τσαπατσουλίας καί θά κριθῇ μέ τὰ ἴδια σὰν κι' αὐτὸ ἐπαινετικὰ λόγια;

Πρὶν ἀπὸ καιρὸ παρακολουθοῦσα παιγμένη ἀπὸ ἄλλο θέατρο μιὰ κωμῶδια ἱστορικῆ πού μέ τίς δυσκολίες τῆς σημερινῆς ζωῆς καί τίς αὐξήσεις τῶν τιμῶν τῆς ἀγορᾶς, ἀνέβηκε μέ μεγάλη δόση προχειρότητα.

Δίπλα μου καθισμένες δυὸ κυρίες, ἀπ' ἐκεῖνες πού δέν ἀφίνουν χωρὶς νά δοῦν καμιά παράσταση ἀπ' ὄσες δίνονται κάθε σαιζόν, ἦταν ξελιγωμένες.

—Τι ρουχα, τι βεστιάριο, δές τι συνδυασμοί, έλεγε τούτη.

—Τι άρμονία, τι γραμμή, τι χάρμα, άπαντούσε ή άλλη.

Και παραδίπλα έγώ, έψαχνα μ' όλη την καλή μου θέληση κάτι να βρω για να παινέσω, δέν τα κατάφερα, σκεπτόμουνα μελαγχολούσα και παραξενεύόμουνα για όσα άκουγα. Βέβαια δέν ζητώ από τον πρώτο θεατή βαθιές ένδυματολογικές γνώσεις. Αυτές τυχαίνει κάποτε ούτε κι' οί σχετικοί του έπαγγέλματος να μήν τις έχουνε, σάν πρόκειται μάλιστα για κάτι άνεπαίσιθες μεταλλαγές που έπέβαλλε στο πέρασμα των αίωνων ή μόδα στο κοστούμι.

Πώς όμως, έλεγα με τό μυαλό μου, οί δυό αυτές κυρίες να μήν θυμούνται και να μήν συγκρίνουμε αυτά που βλέπουν τώρα, μ' όσες πραγματικές δημιουργίες άπόλαυσαν σε παραστάσεις άλλες, πώς να μήν νοσταλγήσουν τα κουστούμια του «Έθνικου» που σίγουρα τους πρόσφεραν την άληθινή, την καλλιτεχνική χαρά, για να φτάσουνε τουλάχιστον μ' ένα μέτρο σύγκρισης σ' ένα άποτέλεσμα δίκαιης κριτικής και σε μιά σωστήν άξιολόγηση της έργασίας κάθε καλλιτέχνη;

Αυτό που θέλωμ' όλοι έμεις οί σκηνογράφοι, άπ' εκείνους που σάν θεατές μάς παρακαλουθούνε, είναι ή κατανόηση και τό ένδιαφέρον. Δέν φτάνει να προσέξη κανείς την έργασία μας, αλλά ίδίως να την καταλάβη. Νάσαι σε θέση να ξεχωρίση τό μέτριο άπ' τό καλό, τό φοβερό άπ' τό περίφημο, τό άσκημο άπ' τό ώραίο, τό καλλιτεχνικό, τό τέλειο άπ' την μπαλαφαριά. Να μήν τους λείπει ή διάθεση να παρακολουθήσουν με καλή την πίστη αυτό που τους προσφέρεται άπ' την μεριά του σκηνογράφου ή του ένδυματολόγου.

Γιατί παραξενεύεται ό γρινιάρης θεατής, ό δήθεν όπαδός της τέχνης, άπ' την τυχόν πολυτέλεια, από την σπάταλη διάθεση διακοσμητικών έφφέ, τρυκ κι' εύρημάτων, για τις κορδέλλες και τα μεταξωτά ύφάσματα—τά παρά τρίχα μεταξωτά—και τα φιογκάκια, ή τα διάφορα καπιτονέ που του προσφέρονται συμπλήρωμα στο σπαρτίτο και στο λιμπρέτο μιάς κωμωδίας μουσικής; Ξεχνά λοιπόν ότι σε έργα αυ-

του του τύπου, τό θέαμα είναι από τά βασικά στοιχεία της έπιτυχίας; Άλλοίμονο άν φεύγοντας κανείς από μιά τέτοια παράσταση κι' έπωμιζόμενος του κριτικού τά βάρη για να πληροφορήση φίλους και γνωστούς έκφράσει την άπογοήτευσή του, γιατί κάπως διαφορετικά ήταν μονταρισμένες οί όπερες του βάγνερ όταν τις είδε—να κι' ένας λόγος παραπάνω—στο ίδιο θέατρο ακριβώς.

Άν τώρα υποθέσωμε για μιά στιγμή πώς ένας σκηνογράφος για να εύχαριστήση έναν θεατή που φαντάστηκε πώς θάβλεπε στα φρούρια του «Βασιληά Λήρ» φιογκάκια και στις πολεμιστρες του «Οθέλλου» τις φημισμένες δαντέλλες της Κύπρου, σάν στοιχεία διακοσμητικά στην μονοτονία της μουντής έπιφάνειας των κτιρίων, προδώσει τό έπάγγελμα και την θεατρική άποστολή του και κάνει τις παραχωρήσεις που του ζητάν τα κέφια των άνίδεων, σίγουρά θέλει κρέμασμα.

Φέρτε μου πρώτος έγώ με καθαρή συνείδηση να βάλω την ύπογραφή στην καταδίκη του. Μά θέλει κρέμασμα χωρίς συζήτηση κι' ό άλλος σκηνογράφος που έχοντας ν' άνεβάση μιά κωμωδία μουσική, παρουσιάζει τά λογιής δωμάτια της στην σκηνή σχεδόν σάν τό παλάτι του Άτρείδη. Χωρίς κανένα έλαφρυντικό καταδικάζεται ό πρώτος που μεταχειρίζεται στην τραγωδία του Γκαίτε ή του Σίλλερ άποχρώσεις τούρτας ζαχαροπλαστείου, μά κι' ό δεύτερος όταν για την όπερέττα πάρει χρώματα άπ' την παλέττα του Ροδμπενς ή του Μπραίγκελ.

Αυτά είν' που δέν πρέπει να μπερδεύονται. Αυτά άποτελούνε και την βάση για την κρίση την σωστή του σκηνοκού. Τό ξεκίνημα της κριτικής από τό είδος του έργου. Διαφορετικά, πώς άραγε θά φτάσωμε στην άκρη, όταν βλέποντας τό σκηνοκό της «Χαννέλας» όνειροπολούμε τά δωμάτια του «Ταξιδιού του γάμου» ή όσο παρακολουθούμε τό «φάντασμα του Μετροπόλ» τά σκηνοκό του «Πεερ Γκύντ» που τόσο στον καιρό τους μάς είχαμε άρέσει;

Στην τραγωδία βαρύ και καταθλιπτικό τό σκηνοκό όπου και όσο πρέπει, παιχνιδιάρικο και διακοσμητικό στην όπερέττα,

εύθυμο κι έλαφρό στην κωμωδία εύχαριστο χρωματικό κι' άπίθανο άκόμα για να περιβάλλη της φάρσας τις άπιθανότητες, και πάντα πρόσφορο για την δράση του έργου, για τις κινήσεις των ήθοποιών, πάντα συντονισμένο άνάλογα με την άτμόσφαιρα του έργου. Πάντοτε πρέπει νανε τέτοιο που ν' αντιπροσωπεύη άπόλυτα τά όσα φαντάστηκε ό συγγραφέας. Άν τά πετύχη τούτα ό σκηνογράφος, τότε κρινόμενο τό έργο του ταξινομείται στα πετυχημένα ή άποτυχημένα, στα καλά ή όχι σκηνογραφήματα, κι' άνάλογα άξιολογείται κι' ό τεχνίτης που τά σχεδίασε.

Νομίζω δέν πρέπει να υπάρχουνε παρά μόνο καλά ή κακά σκηνοκό. Και είναι καλά όταν ταιριάζουνε στο έργο· όταν άκολουθούνε την διάθεσή του, όταν είναι πρόσφορα στην κίνηση των προσώπων, όταν έχουν άτμόσφαιρα, κι' είν' άποτυχημένα όταν ξεφεύγουν έντελώς από του έργου την διάθεση, όταν δέν αντιπροσωπεύουν στον τομέα τους τά όσα ό δραματοουργός όνειροπόλησε τό έργο του.

Κι' όμως άντι για άλλην κριτική, οί άσχολούμενοι με την σκηνογραφία λένε του κόσμου τά έπίθετα τά χαρακτηριστικά που όμως κάθε άλλο παρά χαρακτηρίζουν σωστά του σκηνογράφου την δουλειά.

Γιατί τί άλλο, παρά έντελώς άταίριαστο για την περίπτωση είναι τό να σου πούνε, πώς τάχατες τά σκηνοκό της «Έντας Γκάμπλερ» ή του «Παράξενου Ίντερμέτζου» ήτανε «νόστιμα» «φантаχτερά» «καλοβαλμένα» ή «βαρετά»; «Νόστιμα» και «καλαίσθητα» δέν είναι τά δωμάτια μιάς κωμωδίας κλασικής ή ένός έργου βουλεβάρτου έστω στην σκηνή, γιατί ό σκηνογράφος δέν είν' κατάσταση έπιπλώσεων που στέλνει έπιπλα νόστιμα και καλαίσθητα όπως κάνει ίσως εκείνο, σ' όσους για ιδιωτική τους χρήσι τ' άγοράσουνε.

Όυτε «καλοβαλμένα» είναι τά σαλόνια της «Λαίδης Ούίντερμυρ» γιατί κατασκευάζοντάς τα ό σκηνογράφος, δέν είναι παρά ό σκηνογράφος μοναχά, που σκέπτεται του έργου τις άνάγκες. Γίνεται διακοσμητής και μοντάρει «καλοβαλμένες» αίθουσες, σάν πρόκειται να ντεκοράρη την βίλλα, τά σαλόνια, τό σπίτι τό έξοχικό του πρώτου έφοπλιστή.

Είν' τά δωμάτια που δείχνει στην σκηνή και τά υπέρκομψα άκόμα—χώροι θεατροποιημένοι, κατάλληλοι όχι για την καθημερινή ζωή άτόμων άσχετων με την θεατρική παράσταση, αλλά σύνολα αρχιτεκτονικά και διακοσμητικά, κανωμένα έπιτηδες για να στεγάσουνε τις όρισμένες πράξεις των ήρώων, τέτοιες όπως τις θέλει ό ποιητής για όσα πρόσωπα κινεί στο δράμα ή στην κωμωδία του.

Γι' αυτό και τό σαλόني της «Άγριόπαιας» είναι τελείως διαφορετικό άπ' τό σαλόني του «φιλήστε με». Γι' αυτό δέν παίζεται ό «Μισάνθρωπος» στο σκηνοκό της «Σουπιās» δι' αυτό δέν πρέπει και δέν μοιάζουνε τά σαλόνια των έργων του Μυσσέ, του Κάλντερον, του Σέρινταν ή του Ό Νήλ.

Τό παραμικρό, τό πιο εύκολο σκηνοκό του άπλούστερου βουλεβαρδιέριου έργου γίνεται, άφού ό σκηνογράφος συντατίστηκε κι' άφομοιώθηκε με του δραματοουργού τό κείμενο. Κι' είν' ή δουλειά του τό ίδιο σεβαστή με την δουλειά του σκηνοθέτη και ήθοποιού, μιά κι' είν' τό ίδιο δημιουργική.

Είναι πολύ χειρότερο γνωρίζοντας και μή, όταν γράφουνε ή μιλάνε για μιά παράσταση, κι' άπεραντολογούνε για όσα κι' ότι είδανε, να παραλείπουνε στις όσες κρίσεις λένε τό σκηνογραφικό άποτέλεσμα από άπροσεξία ίσως, ή και για να μήν κακοκαρδίσουνε καμιά φορά τον καλλιτέχνη με παρατηρήσεις που θά του άπευθύνουν άίτιολογώντας τά όσα δέν τους άρεσαν.

Θαρρώ είναι καλύτερο ή κριτική να συνοδεύεται από την παρατήρηση άφού δικαιωματικά ή σκηνογραφική πραγματοποίηση πρέπει ναχη τό μέρος της στον πίνακα των έπαίνων ή της μορφής, παρά άπ' την προσβλητική την σιωπή. Γιατί ή σιωπή αυτή ίσοδυναμεί με μιά άδιαφορία και μιά βαθιά περιφρόνηση σε μιά προσπάθεια που έγινε με τόσο κόπο κι' άγωνία, για να μπορέση ό σκηνογράφος να φωτίση άπ' τη μεριά του και με τά λίγα έκφραστικά του μέσα τά όσα γεγονότα θέλησε να παρουσιάση ό συγγραφέας στην σκηνή.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

‘Ο Λόγος κι’ οί νέοι

Υπάρχουνε στην Ελλάδα κάποια είδη του γραφτού λόγου που παρουσιάζουνε μιά ιδιαίτερη παρθητικότητα όσον άφρατά την άπασχόληση νέων μ’ αυτά. Οί νέοι σήμερα που γράφουνε φαίνεται ότι κάνουνε κατά μεγάλο ποσοστό ποίηση. Είναι βέβαια ή ποίηση, ή υπέρτατη έκφραση τής Τέχνης, κορυφαίον είδος του λόγου-παρά τά λεγόμενα όρισμένων περι παρακμής της στην εποχή μας, έχει πάμπολλα θέματα και παρουσιάζει άνάταση—όμως έξίσου σοβαρή καλλιτεχνική δημιουργία είναι και ή έξυπνότερη τών άλλων ειδών. Ποιοί είναι οί νέοι μυθιστορηματογράφοι, διηγηματογράφοι, κριτικοί; Ποιοί είναι οί καλοί μελετητές, αισθητικοί, μεταφραστές; Ποιους κανείς χωρίς ψάξιμο στη μνήμη, χωρίς επιφύλαξη, μπορεί ν’ αναφέρει; Υπάρχει λοιπόν άδυναμία στους σημερινούς νέους ν’ άσχοληθουν με τίποτε άλλο, εκτός από τά «ποιηματάκια».

Βέβαια τό ποσοστό τών νέων που άσχο- λούνται με την ποίηση είναι μεγαλύτερο και για τούτο άνάλογο είναι και τό πο-

σοστό αυτών που εμφανίζονται. Υπάρχουνε όμως νέοι που καλλιεργούνε όλα τά είδη του λόγου και μάλιστα αρκετοί πολύ καλλίτερα από πολλές μεγάλες «φίρμες». Η έλλειψη όμως τών οικονομικών μέσων όλοκληρωμένης εμφάνισης και προπαντός τό άπρόσιτο τών γνωστών φιλολογικών περιοδικών τής πρώτεύουσας που συστηματικά επαναλαμβάνουν πάντα τις ίδιες ύπογραφές, ανταλλάσσοντας τες μάλιστα ταχτικά μεταξύ τους σε μιά καντρίλια άνιαρή. Υπάρχουνε έργασίες νέων κλεισμένες και ξεχασμένες στα βάθη συρταριών που είναι άσύγκριτα αξιολογώτερες από πολυτέλεις εκδόσεις σοβαρών έκδοτικών οίκων που ποζάρουν στίς βιτρίνες τών βιβλιοπωλείων και λιβανίζονται από τους «άνθρώπους του κύκλου μας». Οί νέοι όμως δέν έχουν ακόμα πεί την πρώτη τους λέξη και θάρρη ή καλός καιρός και τότε καθένας θά τοποθετηθεί εκεί που πρέπει. Οί «άνθρωποι του κύκλου μας» μπορεί ν’ άπατούν τους άνιδεους και μόνο για σήμερα.

Οί “παρασκηνιακοί,”

Κάποιοι, γνωστοί κακόπιστοι σχολιαστές κάθε προσπάθειας, θέλησαν με τό γνωστό τρόπο τους (κρυφά κι’ άνέπισημα) νά δώσουν διάφορους χαρακτηρισμούς στη «Λογοτεχνία». Τό περιοδικό μας, μακριά από κάθε είδους και φύσης κύκλους, δήλωσε τους σκοπούς και τή γραμμή του. Καμ-

μιάν αντίρρηση δέν έχουμε νά φιλοξενήσουμε κάθε είδους σοβαρό κι’ ένυπόγραφο σχόλιο γνώμη, έπιστολή και ιδέα και ν’ άπαντήσουμε άν χρειαστεί. Η «Λογοτεχνία» χωρίς νά τό καυχίεται θ’ άποδείξει ότι είναι έλεύθερος στίβος.

Συμπεράσματα

Πολλά και διάφορα γραφήκανε για την εμφάνιση τών «Περσών. Κανείς όμως δέν μας μίλησε ξεκάθαρα και σταράτα. Όλοι με περιστροφές, άμφιβολίες, διαταγμούς και βιαστικούς, με έπιθετα για μόχθους, προσπάθειες κι’ έργασία. Αντρίκια στο θέμα δέ στάθηκε κανείς έτσι όπως θάπρεπε για νά τελειωθεί ή σκοπός τής κριτικής για τό έργο του Θυμελικού θιάσου και για τό θεατή. Διαβάσαμε και πάλι πολύμεταχειρισμένα λόγια και φορμαρισμένες φράσεις που πάντοτε γράφονται και που ή διαφορά μεταξύ τους κα-

τήνησε νά είναι τά κύρια όνόματα. Δέ θέλουμε νά κατηγορήσουμε τους κριτικούς για άγνοια τών θεμάτων και προβλημάτων τής παρουσίας σήμερα τής αρχαίας έλλ. τραγωδίας, όμως πρέπει νά γνωρίζουμε ότι τή τά έφόδια για μιά τέτοια κριτική δέν θ’ άνάζητηθούνε στους σαρκοφαγωμένους πάπυρους τής Όξυρρύγχου, αλλά σε γνωστά και προσιατά κείμενα, που θέλουνε δουλειά και χρόνο. Άλλιώς τό γραφτό τους δέν είναι κριτική. Ούτε καν σημείωμα με κάποια αξίωση.

‘Αλληλογραφία

Τά καλά λόγια τών άγνωστων φίλων που μās γράψανε, είναι για μās ή μεγαλύτερη ενίσχυση κι’ ικανοποίηση. Έχουν όλοι την έννοια μουσική και την αγάπη μας.

Θάπρεπε ν’ άπαντήσουμε χωριστά στον καθένα που μās έμπιστεύτηκε τά γραφτά του με όλοκληρωμένη κριτική γνώμη κι’ έτσι θά έκπληρωώταν τέλεια ή σκοπός για την ώρα όμως τούτο είναι άδύνατο εκτός από ελάχιστες ειδικές περιπτώσεις.

Δημ. Γαρ. Και τά τρία ποιήματά σας έχουν θέμα καλό. Η τεχνική τους όμως ύστερη πολύ. Ο έλεύθερος στίχος δέν είναι τόσο εύκολος όσο θά πιστευε κανείς. Πολύ λίγα ποιήματα έλεύθερου στίχου μπορούν νά δικαιολογήσουν τό χαρακτηρισμό τους. Δυστυχώς μέχρι σήμερα, σε μās δέν έχει γραφτεί τίποτα συστηματικό για την τεχνική αυτή κι’ έτσι οί νέοι ποιητές με τάλέντο χάνουν αξιόλογα θέματα σε έντελώς ξένες απ’ τον έλεύθερο στίχο, παρεξηγημένες κι’ άνυπαρχτες τεχνικές. Έχουμε άναθέσει σε συνεργάτη μας και σύντομα ελπίζουμε νά δημοσιεύσουμε πλήρη μελέτη που θά κατατοπίσει στο θέμα τούτο.

Άνδ. Σακ. Τά ίδια έχουμε νά ποιήσουμε και για σās. Η «πρώτη γνώση» και σάν θέμα και σάν σύλληψη είναι πολύ καλό. τό άδικό όμως ή εκτέλεση. Τό περιμένουμε καλλίτερα δουλεμένο.

Γ. Δ. Άναγ. Λόγος διαταγμού δέν υπάρχει. Η κρίση μας βασίζεται στην αγάπη και κατανόηση. Έπειτα άνθρωποι είμαστε και μιά γνώμη διατυπώνουμε, μπορεί νάχουμε λάθος. Τό πεζογράφο μ’ όλο που δίνει την έντύπωση εύκολου είδους είναι από τά δυσκολότερα. Σάν προσπάθεια τό δικό σας, καλό. Τό ύφος σας αξιοπρόσχετο καλλιεργήστε τό.

Πετρ. Όλ. Τυχαία έφτασε στα χέρια μας τό χειρόγραφο τής «Ηρωϊκής συμφωνίας». Μετά τό διάβασμα αυτό, ή «Χαλασμός» δέν μās ικανοποιεί. Θέλαμε κάτι δικό σας τής δυναμικότητας τής Ηρ. Συμφωνίας.

Ρ. Ξαν. Ιδιαίτερα μās ενδιαφέρει ή έπαρχία. Ξέρουμε την άνυπαρξία καλλιτεχνικής ζωής και τις δυσκολίες κάθε προσπάθειας. Η επιδίωξή μας είναι νάρθουμε σ’ όσο τό δυνατό στενότερη έπαφή με τους νέους τής έπαρχίας. Μη διατάξετε καθόλου. Η «Λογοτεχνία» άνήκει στους νέους και θά τό άποδείξει, είναι άσχετη ή γραμμή της έντελώς απ’ τά περιοδικά που αναφέρετε.

Ίαδ. Δεπ. Λάβαμε τά βιβλία σας. Καλλίτερο απ’ τά δικά σας ή «Ρυθμός του άπειρου» αλλά ήδη είναι δημοσιευμένο στο βιβλία σας. Μόνο πρωτότυπη ύλη δημοσιεύουμε.

Η. Λαμπ. Τά πεζογραφημάτά σας έξαιρετικά. Τά κρατάμε γι’ άργότερα, Μην άφί-

νετε τό δούλεμα αυτό. Είναι κάτι που τό κατέχετε και που δέν έχει άναπτυχθεί σε μās τόσο ώστε νά άποδώσει έκλεκτά κομμάτια.

Έλ. Γολ. Πολύ βιαστικά γραμμένα ό- λα σας τά ποιήματα, τόσο που τους λείπει κάθε στοιχείο που θά επιτρέψει νά χαρακτηριστούνε ποιήματα. Σχετικά καλλίτερο τό «Γλυπτό».

Α. Μ. Η μεγαλύτερη χαρά μας θάνε νά πάρετε και σεις κι’ όποιος άλλος αξίος νέος, την πρώτη μας σελίδα. Περιμένουμε λοιπόν κάτι περισσότερο από ύποσχέσεις.

Πετρ. Σταθ. Σās στέλνουμε στην πρώτη άπάντηση στον Δημ. Γαρ. Με τό βιαστικό δούλεμα χάνονται τά καλά σημεία του ποιήματός σας. Δουλέψτε τό και ξαναστείλτε τό.

Δωρ. Παπ. Πολύ συμπαθητικό τό σονέτο σας, χωρίς αξίωση όμως κάποιας άνώτερης τέχνης. Στείλτε μας κάτι καλλίτερό σας, θά τό δώσουμε με μεγάλη εύχαρίστηση.

Διον. Σταυρ. Προσέξτε την κυριολεξία και την ποιότητα τής λέξης. Οί επιδιιώξεις του σουρεαλισμού στο διήγημα δέν έχουν ακόμα εδώ φανερωθεί σε μεγάλη κλίμακα.

Διον. Γαρφ. Τι νομίζετε πώς καταφέρνετε γράφοντας ένα διήγημα με ξένα όνόματα και με δράση σε ξένη χώρα; Μήπως κοσμοπολιτική τέχνη; Πιστέψτε ότι δέν έξαντληθήκανε τά θέματά μας και μάλιστα σήμερα έχουμε τόσα νέα που φτάνουνε για τρείς γενιές τουλάχιστο.

Β. Θωρ.—Στ. Δημ.—Α.Μ. Δημ.—Κωδ. Πανλ.—Κυρ.—Άλ. Τά θέματα τής μαρτυρικής τετραετίας πιστεύουμε πώς είναι χωρίς ακόμα νά δουλευθούνε. Πρέπει νά κατασταλάξουνε, νά βιωθούνε και νά μπουνε στα πλαίσια τής πραγματικής τέχνης. Όταν ώριμάσουν και γραφτούνε από τεχνίτες, άσφαλώς θά δώσουμε άριστουργήματα χωρίς προηγούμενο.

Κ. Καλ. Τό περιοδικό βγαίνει σε περιορισμένο αριθμό αντιτύπων, έτσι απ’ τό πρώτο μένονν ελάχιστα για τους πρώτους που θά ζητήσουν. Στο Πρακτορείο δέν είναι δυνατό ακριβώς λόγω του σχετικά μικρού αριθμού αντιτύπων νά δοθεί. Κυκλοφορεί στα περίπτερα Αθηνών και Πειραιώς και στίς έπαρχίες με τους αντιπροσώπους μας. Δυστυχώς δέν έχουμε αντιπροσώπους σε όλες τις έπαρχίες αλλά βασίζομαστε στους φίλους που πάντοτε μās γνωρίζουνε καινούργιους.

Γ. Αποστ. Η «Λογοτεχνία» δέν κάνει πολιτική. Δέν μπορεί όμως νά άγνοήσει την εποχή που ζει και νά μη λάβει θέση μέσα στα πλαίσια τής γραμμής και του είδους της. Πάντως πρόθυμα φιλοξενούμε κάθε είδους σοβαρή έργασία και θεωρήστε τό περιοδικό μας στο σημείο αυτό, έλεύθερο στίβο όπως και τό άποδείξαμε.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΚΟΥΡΥΔΑΛΟΥ

ΣΤΑΔΙΟΥ 51 — ΑΘΗΝΑ

ΤΗΛΕΦΩΝΑ 35.100 — 23.424

5 ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΕΣ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ ΔΟΞΑ

- * Ε Υ Α
- * Β Α Ν Α
- * Π Α Ρ Τ Υ
- * Τ Ζ Ι Ν
- * 3 ΣΤΑΓΟΝΕΣ ΜΠΕΝΖΙΝΑ

Το σοβαρότερο και πνευματώ-
δέστερο βιβλίο του διασήμου

ΠΙΤΙΓΚΡΙΛΛΙ “Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΟΥ ΓΥΡΕΥΕΙ ΤΟΝ ΕΡΩΤΑ,”

“Ένα βιβλίο πολύκροτο που
μεταφράστηκε σε 12 γλώσσες
και είχε καταπληκτική κυκλοφορία.

ΗΛΙΑ ΕΡΕΝΜΠΟΥΡΓΚ ΧΩΡΙΣ ΑΝΑΣΑ

Το μυθιστορηματικό άριστούργημα του μεγαλύτερου σύγχρονου
Ρώσου συγγραφέα που περιγράφει τη ζωή της σημερινής Ρωσίας.

ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΑ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗ

“ΟΙ 12 ΣΤΑΘΜΟΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΜΑΣ,,

“Ο συγγραφέας με το αυθεντικό του
κύρος μάς κατατοπίζει στις άπαι-
τήσεις και φροντίδες που έχουμε
σε κάθε σταθμό της ζωής μας.

ΤΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ ΤΗΣ ΚΑΤΟΤΕΡΟΤΗΤΟΣ

“Ένα βιβλίο εξαιρετικού
ένδιαφέροντος.

3 ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΕΣ ΜΑΣ

- * ΣΤΟΝ ΙΛΙΓΓΟ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ
- * ΣΤΗ ΓΟΗΤΕΙΑ ΤΩΝ ΤΡΟΠΙΚΩΝ
ΑΓΓΕΛΟΥ ΔΟΞΑ

Μοναδικά στην Ευρωπαϊκή
Λογοτεχνία και άνευ προηγου-
μένου για Έλληνική Έκδοση.

- * ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΗ ΤΩΝ ΘΕΩΝ
ΧΡ. ΖΑΛΟΚΩΣΤΑ

“Ένα ταξιδιώτικο και ιστορικό
βιβλίο από τη Θεσσαλία, Μα-
κεδονία και Βόρειο Ήπειρο.

ΜΩΡΙΣ ΜΠΕΝΤΕΛ ΕΝΑ ΕΙΔΥΛΛΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

“Ο συγγραφέας το ένεπνεύσθη στο τελευταίο του ταξίδι στα Έλληνικά χώματα.